

REVIEWS

GHEORGHE BUZATU¹

1. PAUL ROBERTS

Sfârșitul petrolului. În pragul unui dezastru
[*The End of the Oil: on the Edge of a Perilous New World*]

traducere, București, Editura „Litera Internațional“, 2008, 464 p.

Cartea ziaristului american Paul Roberts, apărută în original în 2004 și difuzată la noi în tiraj de masă, atestă îndubitabil – dacă mai era cazul – amploarea și precipitarea dezbatelor în privința unei chestiuni majore a contemporaneității, și anume: dacă a început ori ne aflăm cumva în pragul dezastrului provocat de epuizarea petrolului? Ridicat de aproape un secol la rangul invidiat de „rege“ al economiei moderne, de veritabil *nervum rerum* al evoluțiilor globale și, deopotrivă, al tuturor conflictelor internaționale din acest răstimp, petrolul – supranumit, defel fără nici un rost, *aurul negru* al lumii contemporane –, în calitatea-i de combustibil și de materie primă de excepție, odată instalat în vârful piramidei, amenință, prin secătuirea rezervelor exploatabile, să determine (în accepțiunea lui Paul Roberts, dar nu numai a lui!) **un dezastru!**

În condițiile prezente, agravate de criza financiar-economică actuală, alerta a devenit, cum altfel, extrem de serioasă, chiar generală, mai ales în contextul mondializării economice. Situație suficientă pentru a înțelege **de ce** problema petrolului s-a instalat, sub toate aspectele și în toate privințele, în centrul atenției opiniei publice, inclusiv și cu nimic mai prejos a istoricilor. Cu mențiunea că, separat, ne-am referit la apariția de dată recentă a monumentalei monografii *Industria de petrol și gaze din România* (București, Editura AGIP, 2008, 818 p.), menționăm că, în cel mai scurt răstimp, librăriile au fost realmente asaltate de numeroase apariții, precum în rândul întâi: Gh. Ivănuș și colaboratorii, *Istoria petrolului în România* (București, Editura AGIP, 2004, 570 p.); Gh. Buzatu, *A History of Romanian Oil*, I-II (Bucharest, Mica Valahie Publishing House, 2004-2006, 615 – 615 p.); André Nouschi, *Petrolul și relațiile internaționale din 1945 până în prezent* (traducere, Iași, Institutul European, 2007, 394 p.); Valeri Paniuşkin, Mihail Zigar, *Gazprom. Noua armă a Rusiei* (traducere, București, Editura Curtea Veche, 2008, 318 p.); Gabriel Stoian, *Petrolul românesc. Cronologie* (Ploiești, Editura Milenium III, 2008, 87 p.); idem, *Bibliografia*

¹Prof. univ., Ph.D., Universitatea *Ovidius*, Constanța. Membru corespondent al Academiei Oamenilor de Știință din România (ghbuzatu@yahoo.com).

românească a petrolului (Ploiești, Bioedit, 2008, 52 p), iar, acum, cu acest *Sfârșit al petrolului*, lucrurile au prins contur.

Cartea lui Paul Roberts, departe de-a se limita la o expunere cronologică și sistematică, tentează către o sinteză consacrată proceselor intervenite la intersecția secolelor XX-XXI, faptele și personajele cuprinse „în schemă“ populând mai degrabă o *epopee*, în desfășurarea căreia autorul își îngăduie să intervină cel mai adesea, avansând puncte de vedere și concluzii dintre cele mai șocante. În acest fel, pentru ca lucrurile să fie cât se poate de clare, istoria nu este siluită, ci silită a admite opinii nicidecum ortodoxe; ca urmare, discursul câștigă în vivacitate, iar soluțiile preconizate și semnalele de alarmă declanșate devin, în mod sigur, cu atât mai eficiente. În context, să reținem câteva exemple. Paul Roberts, de pildă, nu ascunde că „*economia noastră energetică [actuală] și-a atins și ea propria limită. În fiecare an, lumea cere din ce în ce mai multă energie, fără un punct terminus care să poată fi întrezărit. Și, în fiecare an, este din ce în ce mai evident faptul că extraordinara mașină pe care am construit-o pentru a ne satisface această nevoie nu mai poate funcționa în forma actuală [...]*”.

Încrederea în puterea industrială, un produs secundar al economiei noastre energetice mondiale de-a lungul unei mari părți a secolului al XX-lea, a fost încet-încet înlocuită cu teama“ (p. 9). Cum altfel, de vreme ce rezervele de petrol sunt în scădere progresivă, iar cererile în continuă creștere.

La întrebarea **Ce-i de făcut?**, autorul, fără urmă de complex, recunoaște cu sinceritate: „*Am început să mă întreb dacă nu cumva glorioasa epocă de aur a petrolului este pe sfârșite. Cât vor mai ține rezervele de petrol? Ce s-ar întâmpla cu fantastica noastră bogăție și cu minunatul nostru stil de viață dacă producția de petrol ar ajunge la limită, rezervele s-ar împuțina și prețurile ar crește? Au guvernele sau companiile furnizoare de energie un plan de asigurare a unei treceri line și graduale la un nou tip de combustibil, ori la o nouă tehnologie energetică? Sau epuizarea petrolului ne-ar lua pe nepregătite, stârnind unde de șoc în economia globală și dând startul unei periculoase curse pentru obținerea ultimelor rezerve de petrol?*“ (p. 11). Temerile exprimate, concretizate astfel într-un avertisment, sunt, desigur, reale, dacă ar fi confruntate în prima ordine cu cifrele actuale, când 40% din piața mondială a energiei revin produselor petroliere, în timp ce numai 26% cărbunelui și 24% gazelor naturale.

Ca atare, dacă n-am admite că economia energetică este „defectuoasă“ și, deci, obligatoriu pe punctul de-a fi remediată, corectată, modificată, dacă dorim, se impune singura concluzie pertinentă – aceea că a sosit ori doar se profilează însuși **Sfârșitul economiei bazate pe consumul resurselor de „aur negru“** (pp. 12-13, 455-456).

Aceasta, bineînțeles, dacă nu se profilează un **Nou început!**

2. VIRGIL MĂGUREANU în dialog cu ALEX MIHAI STOENESCU

*De la regimul comunist la regimul Iliescu,
[From the Communist Regime to the Iliescu Regime]*

București, Editura RAO, 2008, 316 p.

Nu mai știu care ziarist american, dar, oricum, un laureat Pulitzer, a observat cu temei că orice eveniment, încredințat spre documentare unui jurnalist ori istoric excelent, ar sfârși prin a deveni sub pana lor... inevitabil! Cu adevărat, în prezent, la 20 de ani de la răsturnările din România din decembrie 1989, lucrurile par să se prezinte – din perspectiva celor peste 400 de cărți ce s-au publicat pe această temă – întocmai.

Altfel spus, cine ar cuteza să susțină că prăbușirea regimului comunist și a epocii Ceaușescu n-ar fi fost cumva firești, iar, într-un asemenea caz, opera istoricului ori a ziaristului ar fi ușoară. Trebuie să admitem însă că situația se schimbă integral dacă avem în vedere **cum** sau **de ce** s-au precipitat evenimentele în România, și nu numai?

Faptele au survenit de la sine, instantaneu ori a intervenit vreun „impuls“ (complot intern, sprijin extern, condiții internaționale propice etc.) pentru a... ajuta startul? În această privință, opiniile sunt diferite, iar – pe măsura depărtării în timp de evenimente – discuțiile **pro** sau **contra** se intensifică, „schemele“ (premise, intervențiile condițiilor și factorilor declanșatori obiectivi ori subiectivi etc.) nu mai funcționează, ca să nu mai vorbesc că martorii de bază (la noi, generalul Victor A. Stănculescu, prof. Virgil Măgureanu ș.a.) încep să-și modifice depozițiile cunoscute, concomitent cu afluența unor noi documente ca rod firesc al deschiderii arhivelor.

Din câte ne amintim, cel dintâi a fost Nicolae Ceaușescu însuși care, în cursul „procesului“ său din 25 decembrie 1989, a fixat pentru istorie termenul de **lovitură de stat** folosit de 6-7 ori în depoziția sa, totuși, una incongruentă, iar, în prezent, generalul Victor A. Stănculescu, membru al acușării, se referă fără reticență la o asemenea „cale“ de răsturnarea a regimului comunist (cf. *Evenimentul zilei* din 6 aprilie 2009).

Pe de altă parte, istoricul Alex Mihai Stoenescu a valorificat un text masiv și documentat, bine argumentat, pe tema loviturilor de stat în istoria României moderne, context în care evenimentelor din decembrie 1989 li s-au rezervat două volume. În același cadru, desigur, chiar în aceste zile circulă pe Internet un interviu acordat încă în 2005 de către colonelul Paulian Păsărin, fostul șef al Serviciului de Contraspionaj atașat Președinției României între 1974 și 1989, din care desprindem fără dificultate că revoluția din decembrie 1989 a fost provocată

din afară, de către serviciile secrete ale URSS și SUA în cea mai bună cooperare. În 1989, la București, „totul – afirma categoric Păsărin (decedat în 2007) – a fost pus la punct, spontane fiind doar manifestațiile oamenilor în stradă, dar și ieșirea lor a fost provocată de cei care au organizat totul. Asta pentru ca o simulare de revoluție populară să mascheze intervenția externă (subl. ns.)“.

În atare condiții a apărut volumul semnat de Virgil Măgureanu și Alex Mihai Stoenescu, ambii prezentându-se cu cărți de vizită ce nu pot fi ignorate: cel dintâi ca fost șef al **SRI**-ului timp de mai mulți ani (1990-1997), iar celălalt, cum s-a specificat, ca istoric al problematicii. Din dialogul acestora, condus cu netăgăduită măiestrie și în deplină cunoștință de cauză de către istoric pe parcursul mai multor ani (2005-2008), desprindem că Virgil Măgureanu, ca participant la evenimentele din decembrie 1989, este un personaj care „nu poate fi scos din istorie“ (p. 316), iar trimerile sale la „lovitura de stat“ a generalului Victor A. Stănculescu (p. 75) ori la presiunile Moscovei și Washingtonului de-a se „face ceva“ la București pentru schimbarea lui N. Ceaușescu (p. 47) nu oferă nici o posibilitate de-a fi răstălmăcite.

Cât privește „procesul“ Ceaușescu, cei doi preopinenți cad de acord că el a fost organizat „sub semnul improvizației și al acuzațiilor fabricate la repezeală (subl. ns.)“ (p. 138). Pentru Silviu Brucan și conmilitionii săi în 1989 a fost vital ca N. Ceaușescu să dispară, întrucât era „un martor extrem de incomod“, de vreme ce – în varianta unui proces adevărat – el ar fi putut „scoate la iveală informații periculoase pentru cei care luaseră puterea. Ar fi fost un martor incomod (subl. ns.)“ (p. 138). Concluzia nu-i decât una: puciștii „s-au temut“ de N. Ceaușescu, fie și după răsturnarea lui (p. 138-139), astfel că s-a impus lichidarea lui și a consoartei sale.

Nu încape îndoială că participarea prof. Virgil Măgureanu la discuțiile despre Decembrie 1989 aduce în atenție rolul serviciilor secrete, în speță al Securității. În context, trebuie să precizez cu seriozitate că investigațiile efectuate în răstimp în acest sens nu se află numaidecât în impas, ci, pur și simplu, **în criză**. Și aceasta întrucât, după 1989, sub presiunea unor factori exclusiv subiectivi, s-au acordat o exagerată atenție și fonduri pentru întocmirea așa-ziselor *Rapoarte finale* (Tismăneanu ș.a.), deplorabile sub raport științific, în timp ce domenii mult mai semnificative ale istoriei au fost, dacă nu suprimate, expediate în zona derizoriului. Consecințele nu vor întârzia să-și spună cuvântul, pe moment ele conlucrând în direcția eliminării disciplinei istoriei din școli și – cine mai știe? – mâine-poiemâine chiar din cadrul studiilor universitare și doctorale...

În atare situație este firesc ca importante segmente ale trecutului național să rămână în penumbră, persistând numeroase enigme care – fiind necesar a fi descifrate astăzi – vor fi amânate cu decenii și chiar cu secole!

Revenind la relația Securitate – Revoluția din decembrie 1989, voi menționa, ca unul care am avut șansa de a-mi cerceta Dosarul de urmărire informativă operativă acoperind perioada octombrie 1988 – 9 decembrie 1989 (din care am atașat mai câteva file foto), că investigații temeinice și de amploare se impun de urgență. Nu de altceva, ci, cât se poate de simplu, fie numai pe motivul că, după cum se știe foarte bine, **Trecutul, nefiind nerepetabil, ignorarea lui poate să le rezerve românilor surprize dintre cele mai tragice și, deci, nedorite.**

3. VALENTIN CIORBEA, coordonator

Dobrogea 1878-2008. Orizonturi deschise de mandatul european
[*Dobrudja 1878-2008. Horizons Opened by the European Mandate*]

Constanța, Editura Ex Ponto, 2008, 798 p.

Cu ocazia împlinirii a 130 de ani de la Unirea Dobrogei cu România, universitarii constănțeni – sub conducerea Profesorului **Valentin Ciorbea**, reputat specialist al trecutului ținutului dintre Dunăre și Mare, autorul unor remarcabile studii și cărți consacrate provinciei, au rezervat sfârșitul lui 2008 unor evenimente științifice deosebite: o sesiunea științifică internațională (21-23 noiembrie) și editarea acestui monumental volum, apărut sub egida Universității *Ovidius* și a Consiliului Județean Constanța. Tot atunci a mai apărut *Unirea Dobrogei – 130 de ani*, coordonat de prof. Cristiana Crăciun și regretatul universitar Gh. Zbucnea (București, Liga Culturală pentru Unitatea Românilor de Pretutindeni/Editura Semne, 2008, 291 p.).

În fapt, evenimentele, cum era și natural, s-au contopit, dat fiind că au acoperit aceeași arie tematică, istoria bimilenară a Dobrogei, destinul și procesul devenirii sale prezente și, mai ales, viitoare în contextul integrării europene, iar unele dintre comunicările prezentate în cadrul sesiunii menționate au fost incluse în prezentul volum.

Incontestabil, deja unul de referință și care, numaidecât, prin proporții și realizare grafică, dar îndeosebi prin consistență, garantată de întreaga constelație a colaboratorilor și de valoarea intrinsecă a contribuțiilor reținute, va avea să ocupe, oricând și oriunde, un loc distinct în istoriografia fundamentală a problemei. Un loc care, de ce nu, ar putea să rivalizeze – dacă nu cumva chiar aceasta a fost ambiția editorului? – cu acela al invidiatei *Dobroge*, apărută la semicentenarul revenirii provinciei în cuprinsul Țării-Mamă, la 1928.

Din multiple puncte de vedere și rațiuni, Profesorul **Valentin Ciorbea** nu a avut o misiune simplă și nici festivă. Dimpotrivă, Domnia Sa, cu maximă responsabilitate și echilibru, a realizat o operă de înalt profesionalism, vastă și pe

deplin unitară, compartimentă adecvat și inspirat, răspunzând celor mai înalte exigențe. Întrevăd aici, fără pic de exagerare, nu numai decât reflexul valorii „studiilor dobrogene“ ale istoricilor noștri de ieri ori de azi, ci, deopotrivă, și pe acela al stadiului actual atins, cu maxime eforturi și competență, de colegii noștri grupați în ultimele decenii în jurul *Almei Mater* de la Pontul Euxin.

Dar, cum vorbeam de competența și inspirația coordonatorului *Dobrogei* actuale, atestată exemplar nu numai de modul în care a selecționat contribuțiile, ci și de compartimentarea lor, precizez că voi reține, cu prioritate, din rațiuni evident subiective, secțiunile I și IV ale volumului, în cuprinsul cărora descoperim Dobrogea eternă, astfel cum ne apare sub condeii unor străluciți antemergători ori contemporani (p. 19-71) ori, pe de altă parte, într-o seamă de texte fundamentale, disipate pe vreo două milenii (p. 775-798). Pentru ca, mai apoi, să aflăm, în secțiunile II și III, acoperind câteva sute de pagini (p. 73-774), nu mai puțin de 53 de contribuții și intervenții, datorate, în egală măsură, unor specialiști consacrați ori în plină afirmare, așa precum universitarii **Ioan Scurtu, Zoe Petre, Victor Ciupină**, Rectorul Universității *Ovidius*, **Alexandru Suceveanu, Petre Ș. Năsturel, Sergiu Iosipescu, D. Vitcu**, coordonatorul însuși, **Gh. Dumitrașcu, I. Bitoleanu, Octavian Bounegru, O. Glodarencu, Marian Moșneagu, Petre Otu, I. Giurcă, Dominuț Pădureț**, dar și **Lavinia Dumitrașcu, Adriana Cîteia, Sorina și Emanuel Plopeanu, Florin Stan, Mădălina Lasca, Nuredin Ibram, Aurelia Lăpușan, Anca Popescu, Florentina Nicolae, Vasile Nicoară** ș. a.

Sub raport tematic, volumul în discuție avansează informații noi și comentarii, micro-sinteze și considerații privind *Dobrogea – unitate fizico-geografică distinctă; Tradiții ovidiene în Dobrogea; Dobrogea otomană; Conducători dobrogeni în Evul Mediu; Orașul Babadag în scrierile lui D. Cantemir; Trei documente privind situația Dobrogei la 1878; Serbările Dobrogei și integritatea provinciei între granițele statului român reflectate în presa națională și locală (1878-1908); Dobrogea în geopolitica României și a Europei; Incursiuni în istoria comunităților dobrogene; Procesul de la Haga dintre România și Ucraina privind delimitarea platoului continental și zonele economice exclusive ale celor țări în Marea Neagră; Arhiepiscopia Tomisului între tradiție și actualitate; Universitatea „Ovidius” din Constanța: Tradiție a excelenței și inovației în educație și cercetare în euroregiunea Dobrogea.*

Nu putem încheia, incontestabil, fără a trimite la textele clasice ale unora dintre celebrii antemergători care au proiectat cu măiestrie, vigoare și definitiv *Dobrogea românească* în conștiința națională și universală. Îi aflăm pe toți în prima secțiune a volumului, fapt ce denotă intenția coordonatorului de-a ne introduce într-un peregrin istoric prin intermediul „monștrilor sacri” ai conștiinței noastre naționale – **M. Eminescu, M. Kogălniceanu, N. Bălcescu, I. C. Brătianu, Vasile Pârvan, D. Onciul, C. C. Giurescu, G. Vâlsan, I. Simionescu,**

P. P. Panaitescu și Anghel Saligny, academicienii **Dan Berindei, Răzvan Theodorescu, Victor Spinei, Șerban Papacostea**, iar, dacă lipsește **N. Iorga**, faptul își are explicația în situația privilegiată netăgăduită a celebrului nostru polihistor, atotprezent în gândurile și acțiunile tuturor, până la punctul de-a ne fi devenit, oricând și oriunde, „familiar“ în prospeccțiunile sale și în prefigurarea viitorului nostru.

În ansamblu, grație Profesorului **Valentin Ciorbea**, dispunem de o lucrare de referință a istoriografiei naționale, apărută într-un moment de reper și consacrată unei probleme similare. Este motivul pentru care coordonatorul și colegii noștri conștanțeni merită nu numai sincerele noastre felicitări, dar și toată recunoștința noastră.

4. GHEORGHE IVĂNUȘ, coordonator

**ION ȘTEFAN ȘTEFĂNESCU, ȘTEFAN-TRAIAN MOCUȚA,
NICULAE NAPOLEON ANTONESCU, MIHAI PASCU COLOJA**

Industria de petrol și gaze din România. Tradiție și perspective
[*The Oil and Gas Industry in Romania. Tradition and Prospects*]

București, Editura AGIR, 2008, 818 p.

După o excelentă *Istorie a petrolului în România*, semnată de Gheorghe Ivănuș, Ion Ștefan Ștefănescu, Ștefan-Traian Mocuța, Ștefan N. Stirimin și Mihai Pascu Coloja (București, Editura AGIP, 2004, 570 p.), lucrare de sinteză, pe care de altfel am și recomandat-o în *Cuvântul înainte* (p. 9-10) drept „o carte temeinică, dedicată unei probleme fundamentale și implicațiilor ei multiple și profunde în trecutul apropiat și în lumea contemporană“, cei mai mulți dintre membrii aceluiași colectiv de autori, cărora li s-a adăugat acum prof. Nicolae Napoleon Antonescu, ne oferă o amplă și, evident, cea mai solidă monografie privind istoricul, starea prezentă și perspectivele industriei „aurului negru“ și gazelor din România.

Beneficiind de suportul unei bogate bibliografii (însușind 366 titluri), de investigații în arhivele interne sau în depozitele Muzeului Petrolului din Ploiești, autorii reconstituie, cu atenție și acuratețe, trecutul de două ori milenar al „aurului negru“, stăruind – cum era și firesc – asupra ultimilor 150 de ani care, netăgăduit, au însemnat istorie, atât pentru România modernă, cât și pentru dezvoltarea în sine a industriei de petrol și gaze, după ce, în 1857, trei descoperiri au impus țara noastră pe plan mondial prin deschiderea celei dintâi rafinării (distilerii) la Râfov/Ploiești, prin consacarea Bucureștilor drept primul oraș din lume iluminat cu petrol distilat și, nu mai puțin, prin înscrierea producătorilor autohtoni pe locul I (cu o cantitate de 272 tone extrase) în statistica mondială a țiteiului, înaintea

SUA (1859), Rusiei (1863), Mexicului (1901) sau Iranului (1913). Ar mai fi de adăugat, după cum rezultă din volum, că, în paralel cu nașterea și evoluția unei industrii dovedită fabuloasă și hotărâtoare pentru destinul civilizației moderne, s-au impus „pionierii” ei de excepție, români și străini, așa precum: Teodor Mehedințeanu, Edwin L. Drake, John D. Rockefeller, H. W. A. Deterding, Lazăr Edeleanu, colonelul John Griffiths, C. Gulbenkian, Ion Basgan și mulți alții (pp. 28-57, 795-801).

Într-o riguroasă ordine cronologică, cele zece capitole ale monografiei acoperă atât toate etapele majore înglobând originile, fondarea, dezvoltarea, avântul extrem și șansele viitoare ale industriei de petrol și gaze, dar și problemele fundamentale (geologie, sistemul de foraj sau de extracția a zăcămintelor de țiței și gaze, tehnologia prelucrării, depozitare și transport, petrochimia, utilajul petrolier, lumea afacerilor, sistemul de învățământ și cercetare științifică în domeniu etc.) care s-au impus – toate ori gradual – pentru fiecare dintre treptele evoluției din ultimul veac, cel puțin. Apreciem că este în folosul cititorului să reținem titlurile compartimentelor monografiei, fără a neglija nici spațiile grafice rezervate fiecăruia, fapt plin de semnificație în cazul unui volum de o asemenea amploare și valoare științifică:

- 1 – *Provocările petrolului* (pp. 15-71);
- 2 – *Din vremuri străvechi* (pp. 72-94);
- 3 – *Trei premiere petroliere mondiale realizate în România* (pp. 95-105);
- 4 – *Formarea și afirmarea unei industrii, 1857-1916* (pp. 106-240);
- 5 – *Primul război mondial și petrolul românesc* (pp. 241-253);
- 6 – *Maturitatea unei industrii, 1920-1939* (pp. 254-388);
- 7 – *Petrolul românesc în cel de-al doilea război mondial* (pp. 389-407);
- 8 – *Petrolul românesc după cel de-al doilea război mondial* (pp. 408-634);
- 9 – *Petrolul românesc după 1990* (pp. 635-778);
- 10 – *Quo vadis?* (pp. 779-791).

Lucrarea dispune de o schiță cronologică (pp. 792-794) și de bibliografie (pp. 802-818), dar, în mod surprinzător, este lipsită de indice, absolut necesar în funcție de masivitatea construcției și specificul materiei.

Pentru motive lesne de înțeles, nu vom intra în detalii, preferând, din ultimul capitol, să reținem considerațiile cu trimitere la angoasa generală actuală relativ la epuizarea resurselor de țiței ale planetei în următorii 50 de ani (p. 779 și urm.), situație în care se impune – dacă avem în seamă rolul determinant al combustibilului lichid și al gazelor naturale în progresul civilizației contemporane – o singură și precipitată întrebare: *Quo vadis?* Și, deocamdată, trebuie să reținem că un răspuns categoric impune tot atâta optimism pe cât și pesimism, fapt pe care volumul examinat, spre lauda autorilor, nu-l ascunde. Dimpotrivă.

5. VLADIMIR TISMĂNEANU,
DORIN DOBRINCU, CRISTIAN VASILE, coordonatori

*Raportul Final al Comisiei Prezidențiale
pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România*
[*The Final Report of the Presidential Commission
on the Analysis of the Communist Dictatorship in Romania*]

București, Editura Humanitas, 2007, 880 p.

6. PASCU VASILE

Regimul totalitar-comunist în România. 1945-1989
[*The Totalitarian-Communist Regime in Romania. 1945-1989*]

I-II, București, Editura Clio Nova, 2007, 976 p.

7. VASILE ERNU, COSTI ROGOZANU și colab., coordonatori

Iluzia anticomunismului. Lecturi critice ale Raportului Tismăneanu
[*The Illusion of Anticommunism. Critic Lectures of the Tismăneanu Report*]

Chișinău, Editura Cartier, 2008, 280 p.

8. FLORIN MĂTRESCU

Holocaustul roșu. Crimele comunismului internațional în cifre, I-III
[*The Red Holocaust. The Crimes of Communism in Figures, I-III*]

București, Editura Irecson, 2008, 664 p. + 608 p. + 158 p.

Așa după cum este cunoscut, *Raportul final*, lansat cu suficient tam-tam în decembrie 2006 în Parlamentul de la București, a fost alcătuit de o „Comisie Internațională“ diriguată de prof. VLADIMIR TISMĂNEANU, sociolog american plecat din România. *Raportul*, difuzat mai întâi pe Internet și apoi sub formă de carte, s-a bucurat ulterior, grație tot prof. Vladimir Tismăneanu, de o imensă propagandă, dar n-a slujit, cel puțin până acum, decât exclusiv acestui țel, astfel că, pe plan științific, efectele-i scontate întârzie cu încăpățănare să se resimtă. În practică, nici prea-mult evocatul „proces al comunismului“ în România mai are de așteptat, ceea ce – din multiple rațiuni – se dovedește convenabil în prima ordine (!) coordonatorului însuși și comilitonilor săi. Ne aflăm, altfel spus, în prezența unui *Raport final fără... finalitate!*

De ce toate acestea? Întrucât *Raportul final* doar ce a apărut și, vai!, cariera lui a devenit alarmantă. Fapt surprinzător numai în parte, dar *Raportul* nu

s-a dovedit din start documentul care, prin formă și conținut, să fi corespuns așteptărilor puse în el și speranțelor/respectiv ambițiilor autorilor și sponsorilor, menirea lui fundamentală limitându-se, în fond, la completarea unui **ciclu istoriografic nenorocit** care, după 1944/45, bântuie Bucureștii: **De la Mihai Roller la Vladimir Tismăneanu și înapoi. Atât, și nimic mai mult** – ar cuteza să afirme cominterniștii de ieri și de azi, lucru imposibil de realizat. Tocmai de aceea, nici nu concepem a presupune cumva că termenul *final* adăugat *Raportului* ar semnifica, precum în alte situații ori domenii ale trecutului recent, interzicerea oricăror discuții, comentarii și contestări pe marginea documentului în cauză, fără riscul ca, în replică, să nu fii importunat cu acuze false ori idioate, imposibile deci în știință, de genul *negationism* etc. Prin urmare, nefiind vorba de așa ceva, vom reține, pe de altă parte, că nu avem în vedere nici înregistrarea finalului *Raportului final*... Ceea ce nu exclude ci, dimpotrivă, impune ca *Raportul* să fie examinat și evaluat **în context**, confruntat cu informațiile desprinse din cele mai noi documente descoperite în arhive sau cu ultimele apariții de specialitate, deși, fapt esențial, pentru moment nu dispunem de volumul zece al *Istoriei Românilor* din seria faimosului *Tratat* pregătit sub egida Academiei Române, ce va acoperi integral „epoca comunistă“, frecventată de prof. Vladimir Tismăneanu și colegii săi.

Departate de noi intenția de-a șoca ori de-a modifica vreun clasament, dar, prin ampla sa monografie, prof. PASCU VASILE rivalizează într-un fel cu N. Iorga. În mod precis, avem în vedere faptul că, asemenea antemergătorului celebru, care, singur, a realizat, cum prea bine se știe, inimitabila-i *Istorie a Românilor* în zece volume (1936-1939). Așadar, potrivit unui calcul simplu, cam tot atâta, dacă nu cumva chiar mai mult (?), decât au valorificat cândva zeci institute de cercetări istorice la un loc.

Sub acest unghi, prof. Pascu Vasile apare, netăgăduit, opozabil faimoasei Comisii Prezidențiale Internaționale pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, gestionată de prof. Vladimir Tismăneanu, care în 2006, a finalizat controversatul *Raport final* asupra anilor 1945-1989, dar dispunând de un efectiv grozav și în baza unor cheltuieli îndestulătoare. În vreme ce autorul *Regimului totalitar*... , singur și fără nici un sprijin material sau moral din vreo parte, ne supune atenției un text consacrat tot epocii comuniste de la București, net superior textului oficial menționat. Faptul, netăgăduit, este greu de înțeles și, tot astfel, de explicat, dar, în vreme ce prof. Pascu Vasile și-a propus *o istorie a epocii comuniste* cuprinzând patru compartimente și 23 de capitole, inclusiv *Cronologie* și *Bibliografia*, membrii Comisiei Tismăneanu, ambiționând peste măsură, în stadiul actual al studiilor de specialitate și al investigării arhivelor române și străine, au realizat un *mixtum compositum*, ceva ce nu seamănă nici unui raport global și obiectiv, dar nici istoriei care a fost de la 1945 la 1989.

Întrucât *Raportul final* este predominant propagandistic, greoi, discordant, contradictoriu, deficient ca discurs anticomunist *total*. În vreme ce, la polul opus, aflăm cartea prof. Pascu Vasile, o istorie documentată și care se citește cu plăcere și interes, dedicată – așa cum trebuia – tuturor aceluia care, alături de părinții săi, „au pierit în luptă cu monstruoziitatea ce a purtat unul din numele: comunism, bolșevism, totalitarism, «democrație populară», «socialism cu față umană», toate la un loc însemnând barbarie (subl. lui P. V.)“ (p. 5).

Eșecul *Raportului* era lesne previzibil, dacă trebuie să admitem, altfel nu avem cum, că o operă științifică reprezintă în domeniul istoriei, în cazul de față, nimic mai mult ori altceva decât stadiul de moment al evoluției studiilor consacrate trecutului. Și aceasta într-o țară cu excelente tradiții istoriografice, datorită unui A. D. Xenopol, N. Iorga, V. Pârvan, Gh. I. Brătianu, C. C. Giurescu, I. Nistor sau A. Oțetea, nicidecum lui M. Roller, Barbu T. Cămpina sau Solomon Știrbu. Or, prof. Vladimir Tismăneanu și mulți dintre colaboratorii săi, fără supărare, nu-s istorici de profesie, iar alții, cu adevărat, sunt excelenți cercetători în prezent și doar în perspectivă specialiști.

Este un element care, evident, n-a fost avut în vedere, chiar dacă opera proiectată, de mare dificultate și responsabilitate, solicita o echipă reductibilă. Deși, în chip cu totul surprinzător, la lansarea *Raportului*, în decembrie 2006, prof. Vladimir Tismăneanu ne asigură cu totul altceva: „*Vestea cea bună este că s-a constituit o superbă echipă de cercetare. Membrii și experții Comisiei – istorici, politologi, filologi, antropologi, personalități ale societății civile – au lucrat excelent între ei, dovedind o dăruire și o generozitate pentru care nu găsesc destule cuvinte de mulțumire. Sigur că au fost unele – perfect normale – momente de incertitudine sau de îndoială, însă a funcționat constant sentimentul de încredere reciprocă. Am știut și știm cu toții că participăm la o operă de justiție istorică...*“

Apreciem simptomatic faptul că, de cealaltă parte, mai precis dinspre beneficiari, adică din partea cititorului, opinia formulată a fost total diferită. Astfel, mai mulți cititori și, defel întâmplător, eroi ai textului în discuție, în calitatea lor de foști deținuți politici sub comunism, într-un apel public relevau că „*sub aspect academic, calitatea Raportului nu este satisfăcătoare, după cum au semnalat deja numeroși cercetători și specialiști din mediul universitar*“; aceiași au insistat ca „*ca acest Raport viciat să NU fie difuzat în bibliotecile școlare și universitare [...]. Propagarea falsului în sistemul educațional este un act de o gravitate fără precedent [...] NU vrem să li se servească copiilor noștri o «prelucrare a trecutului» tributară unor «viziuni» complet falsificante (sic!) asupra istoriei trăite de noi pe frontul anticomunismului, în temnițe și munți, în spitale psihiatrice și în deportare, pe străzile Brașovului lui '87 și ale Bucureștiului lui '89 – '90...*“

Tot de domeniul simptomaticului reținem și opiniile exprimate, în diverse împrejurări, de către forumiștii implicați în dezbateră *Raportului* pe Internet (vezi îndeosebi <http://www.evz.ro/articole/detalii> – articol/830796/Senatul – EVZ – Iluzia – normalității – comuniste), în sensul că documentul în discuție ar fi „o farsă demnă de mila publică” sau că ar fi „superficial, total neștiințific și mai mult încurcă decât descurcă treburile (subliniat în original)”, probând „un diletantism supărător, care goleşte de orice credibilitate critica naturii regimului comunist”; de asemenea, unii dintre autorii *Raportului* – consideră alți cititori – ar apela la „tehnică perverse”, rezultând nimic altceva decât „un fin echilibru între date statistice, omagii și demascări”.

În ce ne privește, credem că orice echilibru în discuția *pro* sau *contra* *Raportului* s-a deteriorat prin apariția, nu fără dificultăți programate, a volumului *Iluzia anticomunismului*, subintitulat *Lecturi critice ale Raportului Tismăneanu*. A reieșit, din prima clipă, că prof. Vladimir Tismăneanu a respins categoric toate opiniile critice (cf. *Evenimentul zilei*, 3.12.2008), context în care au intervenit numeroase voci lucide care au pus lucrurile la punct. Sub acest aspect s-au distins considerațiile expuse de ziaristul Ovidiu Șimonca (de profesie, istoric) după apariția *Iluziei anticomunismului*, un fericit prilej de-a insista și asupra *Raportului*: „[...] Trebuie să semnalăm acribia cu care autorii [*Iluziei*...] s-au ținut de textul *Raportului* Tismăneanu. În nici un caz, *Iluzia anticomunismului* nu este un elogiu adus stângii (indiferent de formula ei de funcționare), nu cuprinde vreo «nostalgie după comunism», nu face elogiu sistemului comunist, nu ridică în slăvi ideologii trecute sau prezente. Este o perspectivă critică despre *Raportul* Tismăneanu, care semnaleză «arbitrariul conceptual», «apetitul pentru grandilocvență», «sentimentalismul literar» și precaritatea analizelor despre instituțiile din comunism (Miliție, Armată, magistratură). Se discută și despre modul în care *Raportul* Tismăneanu [...] poate să slujească înțelegerii comunismului, poate să fie de impact în opinia publică. Credem că *Iluzia anticomunismului* este, de fapt, folositare *Raportului* Tismăneanu, tocmai pentru că îl readuce în atenție, discutându-l critic, iar Vladimir Tismăneanu ar trebui să dorească să intervină într-o discuție pe marginea acestei cărți, asta pentru că textele sunt scrise argumentat, fără vituperări, adică îndeamnă la dezbateră. O eventuală participare a profesorului Tismăneanu la o dezbateră de idei despre *Iluzia anticomunismului* ar arăta că domnia sa face deosebire între atacuri *ad hominem* și critica de idei, nemăgulitoare, că e deschis să înfrunte contestările argumentate. Dar putem discuta fără încrâncenare și etichetări despre *Raportul* Tismăneanu, [...] putem să-l vedem pe profesorul Tismăneanu într-o dezbateră unde, pe model american, avem dezbateră, și nu osanale? În definitiv, *Raportul* Tismăneanu are nevoie de o dezbateră purtată cu argumente **pro** și **contra**, care să rezoneze în opinia publică, și nu de un monolog care să pară doar un scut de

protecție creat în jurul președintelui Băsescu (sau al profesorului Tismăneanu). Pentru că o discuție despre comunism nu poate fi confiscată, nu poate fi arondată în funcție de simpatiile sau antipatiile politice, devine inoperantă și neconvingătoare „dacă ținem cont că problema unui absolutism moral necritic și cu tendințe de gândire unică se pune în mod și mai acut acum, când «intelectualii președintelui», așa cum, pe bună dreptate, au ajuns să fie numiți Vladimir Tismăneanu, Gabriel Liiceanu, Traian Ungureanu sau Cătălin Avramescu, își completează discursul anticomunist simplist și, în ciuda percepției comune, inefficient în combaterea comunismului, cel puțin a formelor profunde de manifestare a acestuia, cu un discurs politic obtuz pus în slujba președintelui“ (Ciprian Șiulea). Personal, ne întrebăm dacă intelectuali ca Vladimir Tismăneanu nu-și șubrează poziția științifică și, până la urmă, rolul avut în Comisia Prezidențială, prin această *deadly embrace* cu președintele? În această privință, există în *Iluzia anticomunismului* și o discuție (binevenită) despre legătura dintre prezentul politic și cercetarea istorică, Andrei State sancționând o «slăbiciune de principiu», altfel spus, «înființarea sub patronaj politic a unei comisii care să cerceteze perioada comunistă nu evocă o dorință prea independentă și dezinteresată de a cunoaște și e curios cum intelectuali care au deplâns pe toate drumurile – inclusiv în acest Raport – subordonarea intelectualului față de putere ajung să întocmească un material pentru uzul politic al puterii»...“.

Nu considerăm inutil să precizăm că, în privința rostului Comisiei Internaționale, inițial prof. Vladimir Tismăneanu i-a... contestat utilitatea (cf. *Iluzia anticomunismului*, pp. 197-199). Concluzia ce se impune privește faptul că *Raportul* este „superficial“ (*ibidem*, p. 276), în prima ordine prin prisma realităților strict-obiective ce atestă indubitabil (*ibidem*) că „asemănările și deosebirile dintre România comunistă și cea de după 1990 sunt mai mari decât deosebirile“.

Nu fără rost, am lăsat la urmă un text celebru – *Holocaustul roșu* al doctorului FLORIN MĂTRESCU, stabilit de mai multe decenii în Germania. Cartea s-a bucurat, în mod justificat, de trei ediții (1993, 1998, 2008), fiind dintru început recepționată cu entuziasm, impunându-se decisiv ca un studiu metodic și obiectiv, impresionant prin noutatea și amploarea investigației, prin curajul abordării și forța concluziilor, în integralitate un model istoriografic actual la nivel mondial. Suntem încântați că autorul a reținut, din comentariile noastre de odinioară pe marginea ediției a II-a, aprecierea potrivit căreia, *Holocaustul roșu*, alături de *Cartea neagră a comunismului*, coordonată de Stéphane Courtois (București, Editura Humanitas/Fundația Alianța Civică, 1998, 885 + 60 p.), intră în seria „lucrărilor fundamentale, în măsură să răstoarne toate contrafăcerile istorice și să deschidă noi perspective pentru aprofundarea și înțelegerea trecutului apropiat“ (apud Florin Mătrescu, *Holocaustul roșu*, III, p. 12). Contribuția

remarcabilă a dr. Florin Mătrescu este în afara oricărei discuții, după cum și îmbinarea excelentă a analizei cu sinteza, tratarea originală a unor probleme de regulă ignorate: legătura intimă între Masonerie – comunism, între comunism/cominternism – evrei, probleme manifeste în sorgintea, afirmația și dispariția lor, cărora li se alătură admiterea și interpretarea nuanțată a desfășurărilor istorice sub impact conspiraționist, mai cu seamă în cursul ultimelor secole.

Finalmente, nu putem ignora că dr. Florin Mătrescu, cercetând de unul singur, a obținut, asemenea prof. Vasile Pascu, la care ne-am referit, rezultate științifice superioare și valabile, spre deosebire de cele oferite de „Comisia Tismăneanu“. În ansamblu, trebuie să consemnăm că, din momentul apariției actualei ediții a *Holocaustului roșu, Raportul final* al „Comisiei Tismăneanu“ se află, din multiple puncte de vedere, în categoria produselor istoriografice expirabile, dacă nu cumva deja expirate.

9. STELIAN NEAGOE

Oameni politici români. Enciclopedie
[*Romanian Politicians. An Encyclopedia*]

București, Editura Machiavelli, 2007, 898 p.

Dintre istoricii români de azi, puțini sunt aceia care, precum Profesorul Stelian Neagoe, nu mai au nevoie de vreo recomandare. Nici în lumea specialiștilor, nici în rândul opiniei publice. Este și normal, cât timp este în discuție *un istoric cu operă*, care a îmbrățișat varii domenii, a defrișat importante arhive și domenii și – nu în cele din urmă, dacă nu cumva în prima ordine – a valorificat numeroase și vaste monografii și sinteze, colecții de memorii, documente și cronologii. Iar aceasta într-o vreme când, înainte de 1989, ne încurajau cu dizidența de sertar, pentru ca, mai apoi, să-și etaleze merite care le lipseau, răstimp în care profesorul Stelian Neagoe și-a amplificat în chip incredibil preocupările istoriografice, atestând originalitate în abordări și un curaj remarcabil în tratarea și expunerea temelor considerate, de regulă, „dificile“, în afirmarea categorică a adevărurilor descoperite.

Ceea ce, trebuie să consemnăm, i-au atras prețuirea și admirația cititorului de istorie, de regulă constant, bine informat în materie, pretențios și dispus dialogului liber și deschis. Astfel că prestigiul Profesorului, care a provocat, și continuă s-o facă, suficientă invidie, înlăuntrul și, culmea, chiar în afara breslei, devine lesne explicabil, fiind și motivat, dat fiind că se bazează pe fapte, vreau să zic pe operă, nicidecum pe campanii mediatice sau aranjamente de culise (vezi, în acest sens, volumul *Omagiu istoricului Stelian Neagoe*, București, 2003, 426 p.).

Ca să dau un exemplu, mă întreb și-l întreb pe cititor: cine nu-l cunoaște pe profesorul Stelian Neagoe – fondatorul și directorul Casei de presă Machiavelli ori, mai cu seamă, pe editorul unor volume memorialistice remarcabile purtând semnătura lui N. Iorga, I. G. Duca, Octavian Goga, Titu Maiorescu, Alexandru Marghiloman, Grigore Gafencu, Ion Nistor, Ion Gheorghe sau, în chip cu totul deosebit, Constantin Argetoianu, cu cele 18 volume deja valorificate între 1991 și 2003. Profesorul s-a preocupat de apariția în limba română a monografiei clasice privind relațiile germano-române dintre 1938 și 1944, datorată marelui istoric german Andreas Hillgruber, ceea ce nu l-a împiedicat să studieze, cu temeinice rezultate, *Istoria Unirii Românilor (I-II)*, *Istoria politică a României 1944-1947*, oferindu-ne, concomitent, o cronologie – *Istoria Guvernelor României (1859-1999)* și o *Enciclopedie a istoriei politice a României, 1859-2002*. Într-un asemenea context, apariția masivului volum *Oameni politici români. Enciclopedie* (București, Editura Machiavelli, 2007, 897 p.), asupra căruia ne propunem să stăruim în continuare, nu reprezintă, defel, o surpriză, ci o realizare care trebuia să vină, să acopere un gol în opera științifică a Profesorului Stelian Neagoe. Cu atât mai bine și mai natural, cu cât *Enciclopedia* atestă calități indubitabile, demne de prestigiul autorului.

Fiind în discuție avantajele *Enciclopediei*, credem că se impune, înainte de orice, să reținem unele elemente esențiale, deloc puțin numeroase, și anume: originalitatea demersului științific al autorului, întemeiat pe o vastă bibliografie și adeseori, un caz mai rar pentru lucrări de asemenea natură, pe ample cercetări în arhivele interne; orizontul larg în abordarea și interpretarea activității personajelor (în total, 333) care populează enciclopedia; obiectivitatea și detașarea în expunere, sistematizarea și structurarea fericită a materiei; preocuparea pentru detaliile pe deplin semnificative, rânduirea și tratarea lor ordonată, sistematică, logică și convingătoare; stilul ales și plăcut, care îl îndeamnă pe cititor la lectură; în sfârșit, la urmă dar nu și cel mai lipsit de semnificație, autorul a îmbinat în chip plăcut și cu excelente rezultate analiza cu sinteza, elemente absolut necesare în lucrări de asemenea gen, iar vocile inserate (unele, veritabile micro-monografii) și portretizările personalităților prezente în enciclopedie se dovedesc inspirate, veridice și categorice, în ciuda dificultății, recunoscute, a multora dintre problemele cu care s-au confruntat ori pe care le-au înfruntat „eroii“ aflați sub lupa istoricului.

În context, precizăm că *Enciclopedia* dispune de o amplă și lămuritoare *Prefață*, din care aflăm preferința autorului pentru oamenii politici din cuprinsul secolelor al XIX-lea – al XXI-lea, mai precis pentru aceia care „*într-un fel sau altul au marcat evoluția societății moderne și contemporane românești*“. Din cauza unor probleme financiare legate de editarea unei enciclopedii de proporții, ne asigură autorul, „*a trebuit să ne limităm la figurile politice cu totul*

reprezentative care au contribuit substanțial la procesul de făurire a României și i-au asigurat devenirea în timp și spațiu până în zilele noastre“. Celor 333 de figuri politice reținute le sunt consacrate aproximativ 750 de pagini, întemeiate pe o bibliografie amplă și sistematizată, succedată de o sumă de anexe absolut necesare (în ordine, listele șefilor de stat și de guverne, ale liderilor partidelor politice sau ale camerelor legislative, ale titularilor ministerelor de Interne și Externe și, în sfârșit, ale domnilor și voievozilor țărilor române). Consider că autorul, preocupat permanent de dreapta judecată a „eroilor“ săi, dispuși, în chip normal, alfabetic în volum, le-a rezervat tuturor spații grafice echitabile ori le-a destinat comentarii pe măsură. Nefiind posibil să intrăm în detalii, vom reține – pentru a-l încuraja pe cititorul dornic să-și aproprie *Enciclopedia* – câteva exemple.

Așa, de pildă, nu este o surpriză că la loc de cinste se situează, numeric și ca spațiu, „dinastia“ Brătienilor (Constantin, Constantin I. C., Dumitru C., Ion C., Vintilă I. C., și Vintilică, Ion/Ionel I. C. și Gheorghe I.) – în total, aproximativ 30 pagini – penultimul, în cinci rânduri șef de guvern, beneficiind, meritat, de toată lauda: „*Pentru întreaga sa operă de clăditor al României Mari – pe care a rostuit-o la standarde europene –, pentru providențialul său noroc ce s-a răsfânt atît de benefic asupra țării sale, Ion I. C. Brătianu (1864-1927) este cel mai mare om politic și bărbat de stat al românilor din toate timpurile... Cum am putea să încheiem mai bine ... decât făcând loc pătrunzătoarei caracterizări ce i-a făcut-o ministrul Franței pe lângă Guvernul războiului întregirii naționale, contele de Saint-Aulaire: «Excela prin a câștiga fără să-și facă dușmani. Viitorul apropiat mi-a descoperit în el cele mai înalte calități, care îl fac unul din marii oameni de stat ai generației sale, mult mai mare decât cei trei mari: Wilson, Lloyd George, Clemenceau. Nimic mai natural: la țări mici, oameni mari»*“ (p. 112-113).

Nu scapă atenției și unei juste prețuiri, bineînțeles, Mareșalul Ion Antonescu, de la a cărui naștere se vor împlini în curând 125 de ani (1882-1946): „*Cazul Mareșalului Antonescu are unele similitudini cu cel al lui Alexandru Marghiloman. Diferența este că destinele României Mari erau pe atunci (în epoca primului război mondial) diriguite de un Ionel Brătianu, pe când la 1946 România mutilată era sub gârbaciul sovietic, mânuit sălbatic de emulii de pe cheiurile Dâmboviței... În privința fostului Conducător al Statului român, Ion Antonescu, «judecata oamenilor» și-a dat verdictul și sentința a fost de mult executată. Este, prin urmare, un nonsens să cauți astăzi să culpabilizezi un întreg popor român – recunoscut pentru secularele sale sentimente de toleranță – în numele câtorva factori responsabili și al zeloșilor lor executanți, cărora, în posteritate, nu le-a mai rămas decât «judecata lui Dumnezeu». Remember! Da, asta da... Omul aflat sub vremi, supus greșelilor, Mareșalul Antonescu își va afla totdeauna locul – cu toate ale sale – în istoria românilor*“ (p. 26-27).

10. ALEXANDRU MORARU, ANATOL PETRENCU, eds.

Mareșalul Ion Antonescu și Basarabia, 1941-1944.
Culegere de documente
[*Marshal Ion Antonescu and Basarabia, 1941-1944.*
Corpus of Documents]

Iași, Casa Editorială Demiurg, 2008, 350 p. + foto

11. FLORIN ȘANDRU

Zodia Basarabiei și Bucovinei de Nord
sub Mareșalul Ion Antonescu, I, 1941-1942
[*The Auspices of Basarabia and Northern Bucovina*
under Marshal Ion Antonescu, I, 1941-1942]

București, Editura Semne, 2008, 498 p.

Este de netăgăduit semnificativ că, în afara unor excepții de rigoare și oarecum proporționale, despre **Mareșalul Antonescu** au scris ori au depus mărturii de regulă cei care s-au situat pe poziții politice hotărât adverse, care nu l-au înțeles sau care nu l-au cunoscut suficient ori, și mai grav, aceia dintre istorici care nu l-au studiat corespunzător.

Nimic nu este însă de mirare, dacă luăm în considerare faptul, cu totul relevant, că avem în atenție o epocă ținând cât un secol, am numit veacul XX al extremelor, pe care Mareșalul, fără pic de exagerare, l-a dominat și l-a ilustrat, prin viața și guvernarea sa, prin consecințele acțiunilor sale din 1940-1944 și, nu mai puțin, prin personalitatea și exemplul său care, în condițiile specifice anilor '40 și celor ce i-au succedat nemijlocit ori, în consecință, căderea României în comunism, falsa revoluție de la 1989 și refacerea traseului de la comunism spre capitalism, l-au impus drept un protagonist de elită, mai mult – un martir al cauzei românilor de oriunde și de oricând. Este motivul pentru care Antonescu, dacă nu și-a făurit în epocă aliați și o grupare politică, a avut totuși în schimb nu puțini admiratori – a nu-i trece în rândul nostalgicilor! –, iar, mai presus de toate, lui i-au rămas fidele, cum se putea altfel (?), documentele guvernării, probe numeroase, definitive și incontestabile ale unui „prezent“ devenit iremediabil și fulgerător trecut, care, fiind deja consumat, mai poate fi întors pe toate fețele, dar nicicum răstălmăcit, în cazul unor studii serioase, temeinice.

Tematica celor două cărți, apărute în condiții și din motivații distincte, de autori/editori diverși, este totuși identică: **Mareșalul Antonescu și Basarabia**. Fiind bine că este așa. Întrucât nu-i nimic mai potrivit, în condițiile în care militarul de excepție, care a fost Antonescu, avea să se impună în cele două

războaie mondiale ale veacului XX între personalitățile la nivel planetar, el a fost crescut în spiritul naționalismului luminos și constructiv care – cultivat și călăuzit de un N. Iorga și un Ionel I. C. Brătianu, de un Take Ionescu și un Octavian Goga, de un Al. Vaida-Voievod și un Iuliu Maniu – a condus, exact în urmă cu nouă decade, la fondarea României Mari. Iar, în context, tânărul locotenent-colonel, ca șef al biroului operații din cadrul Marelui Stat Major în vremea primei conflagrații mondiale, a recomandat și înfăptuit trimiterea, în ianuarie 1918, a trupelor române peste Prut, în Basarabia, pentru salvarea legendarei provincii istorice de pericolul extinderii valului revoluționar bolșevic dinspre fostul Imperiu țarist, tot astfel după cum, în anul 1919, a participat direct la cel dintâi război anticomunist din istorie – campania împotriva Ungariei lui Bela Kun, care nu recunoscuse votul adunării plebiscitare de la Alba Iulie din 1 Decembrie 1918. Erau drepturi istorice pe care Antonescu, deja în cursul evenimentelor, le-a comentat ca istoric și le-a apărat (cf. volumul său *Românii. Origina, trecutul, sacrificiile și drepturile lor*, București, 1919), pentru ca, în perioada 1919-1939, ca general și demnitar, să preseze, fără succes, pentru consolidarea forțelor militare ce străjuiau România Mare, care, finalmente, în iunie-septembrie 1940, avea a se prăbuși sub forța antagonismelor interne și sub presiunea imperialismelor rapace și vecine, mari și mici.

Dintre toți pretendenții periculoși la rapturile ținuturilor străbune românești, URSS, evident, s-a situat pe primul loc și a acționat în forță, la momentul potrivit, adică la adăpostul Pactului nenorocit Hitler-Stalin din 23 august 1939, în anii 1939-1940, astfel că, prin notele ultimative faimoase din 26-27 iunie 1940, a declanșat procesul dezintegrării României Mari. A fost aidoma unei *reacții în lanț*, de pe urma căreia România a fost văduvită nu numai de Basarabia, de nordul Bucovinei și de Ținutul Herța, inițial, dar, în consecință, și de nord-vestul Transilvaniei și de Cadrilater. Cu singura excepție a Transilvaniei de nord-vest, revenită acasă în 1944-1945, pierderile de atunci s-au dovedit, cel puțin până în prezent, irecuperabile, în privința viitorului nefiind cazul să ne pronunțăm.

Dar el, generalul Antonescu, din prima clipă s-a adresat și a protestat deschis în fața regelui trădător Carol al II-lea, blamând cedarea fără luptă a Basarabiei și Nordului Bucovinei și relevându-i toate consecințele nefaste, așa încât, imediat ce a devenit, în septembrie 1940, șef de guvern și Conducător al Statului Român, avea să facă din restabilirea granițelor naturale ale României Mari **obiectivul prioritar** al său și, deopotrivă, al neamului întreg. Pentru atingerea acestui obiectiv, și pentru nimic mai mult NU, Ion Antonescu a intrat în război la 22 iunie 1941. Într-un atare context, 22 Iunie 1941 a semnificat, fără pretenții halucinante, debutul *Războiului Sfânt*, iar momentul a constituit una dintre puținele *clipe astrale* ale dăinuirii noastre prin și peste veacuri, asemenea

lui 24 Ianuarie 1859, 9 Mai 1877 sau 1 Decembrie 1918. În celebrul Ordin de zi către Armată, din zorii zilei de 22 iunie 1941, Antonescu sublinia mobilizator și pilduitor: „...*Ostași! Vă ordon: Treceți Prutul! Zdrobiți vrăjmașul din răsărit și miazănoapte. Dezrobiți din jugul roșu al bolșevismului pe frații noștri cotropiți. Reîmpliniți în trupul Țării glia străbună a Basarabilor și codrii voievodali ai Bucovinei, ogoarele și plaiurile voastre...*”

A urmat, se cunoaște prea bine, în iunie-iulie 1941, campania pentru eliberarea Basarabiei și Bucovinei de Nord, mai precis bătălia celor 33 de zile, încheiată în deplin triumf. Iar generalul victorios a fost înălțat la rangul de **Mareșal al României**. Războiul din Răsărit a continuat, în programul Mareșalului reîntregirea la Nistru urmând s-o provoace pe cea către Vest, iar România Mare – reclădită ori, mai potrivit, reîmplinită. Astfel, Mareșalul, prin fapte, devenea – este adevărat, pentru prea puțin timp – cel din urmă „Domn” al tuturor românilor!... Întrucât Campania victorioasă inițial din Est s-a transformat, prea curând, într-o catastrofă militară care, combinată cu o alta internă, lovitura de stat nenorocită de la 23 august 1944, a provocat necondiționat **tragedia României**, combinată cu aceea a Mareșalului. Acesta, destituit și arestat, expediat la Moscova pentru anchetă și readus la București, pentru a fi mai departe interogată și „judecat acasă”, apoi condamnat și executat, cu colaborarea și implicarea uneltelor de la București fidele Kremlinului și aliaților lui de moment.

Prea puțin se cunoaște însă, după cum s-a stabilit în temeiul probelor (cf. Gh. Buzatu, editor, *Mareșalul Antonescu la judecata istoriei*, București, Editura Mica Valahie, 2002, p. 346; Anatol Petrencu, *Mareșalul și Basarabia*, în *idem*, pp. 142-146), că, la 1 iunie 1946, la sfârșitul ultimei întrevederi cu mama sa și cu puține minute înainte de execuție, Antonescu i-a declarat: – „*Dacă mor – este pentru Bucovina și Basarabia. De ar fi să reîncep, aș face la fel!... Regele este un monstru moral, într-o lună își va pierde tronul*“. În acest fel, dacă s-ar impune vreo concluzie în temeiul documentelor, răspândite din belșug în arhivele interne și externe, atunci este una singură: **Mareșalul Antonescu a trăit și s-a jertfit exemplar pentru Basarabia și Bucovina; în fond, pentru România Mare!**

Într-un asemenea context, apariția prezentului volum, realizat de colegii din Chișinău, reputații istorici **Anatol Petrencu** și **Alexandru Moraru**, reprezintă cu certitudine un eveniment editorial, posibil bunăvoinței dr. **Alexandrina Ioniță**, director al Casei Editoriale **Demiurg** din Iași. Avantajele deosebite ale apariției acestui volum sunt multiple: colegii noștri ne dovedesc că exemplul vieții Mareșalului Antonescu rămâne în conștiința publică și științifică, pentru românii de oriunde. Mai mult, ei valorifică materiale în majoritate copleșitoare, inedite, provenind dintr-o sursă care, prin forța realităților geopolitice strâmbे instaurate după 1944/1945 în Europa de Est, au fost decenii la rând interzise cercetării istorice. Este lesne de bănuț că, din totalul celor 189 de documente selectate de

editori, reputați istorici, în arhivele din Chișinău, am putea și ar trebui reținute nenumărate exemple pentru a fi supuse atenției cititorului.

Din motive lesne de înțeles, vom semnala cititorului doar un exemplu, în chip precis textul integral (doc. nr. 135) al **Concluziilor** prezentate de Mareșalul Antonescu la Chișinău, în 11 aprilie 1942, pe marginea inspecției sale în Basarabia în zilele imediat precedente: „...*Am terminat cu trecutul rușinos al interesului personal. Să ne întoarcem la spiritul lui Haret. Mă lupt să reconstituiesc ROMÂNIA MARE, Trebuie să mă înțelegeți, să mă urmați și să mă ajutați. De la sat trebuie să scoatem forțele de acțiune, de rezistență și de producțiune ale neamului românesc. Când vom ridica satul, nimeni nu va mai trece peste drepturile noastre sfinte*“ (p. 255).

În ceea ce-l privește pe **Florin Șandru**, acesta a preferat în volumul său – apărut, fapt semnificativ, sub egida și prin grija Ligii Culturale pentru Unitatea Românilor de Pretutindenii – să îmbine tratarea monografică (un studiu istoriografic și patru capitole distincte acoperind istoricul Bucovinei și Basarabiei în răstimpul 1775-1944) cu editarea unui bogat set de documente (103) și fotografii (31), inedite ori publicate, dar inspirat comentate. Cartea este recomandată de generalul Mircea Chelaru și prof. Radu Ștefan Vergatti.

12. GEORGIANA-MARGARETA SCURTU

*Din istoria diplomației europene.
Relațiile României cu Franța (1935-1938),
[From the History of European Diplomacy.
The Relations between Romania and France (1935-1938)]*

București, Editura Cartea Universitară, 2006, 328 p.

Georgiana-Margareta Scurtu s-a impus în istoriografie în ultimii ani prin studiile și cărțile publicate referitoare la epoca celui de-al doilea război mondial, în mod precis cele destinate relațiilor internaționale și politicii europene din ajunul și de la începuturile conflagrației din 1939-1945, ca și, îndeosebi, raporturilor României cu Marile Puteri, în speță cu Franța. Cercetări riguroase și temeinice în arhive și biblioteci reprezintă, inconfundabil, temeiul contribuțiilor de ținută ale Georgiane-Margareta Scurtu, așa precum și acest volum, care – sub raport strict cronologic, vine în continuarea cercetărilor prof. Maria Georgescu (cf. *România, Franța și securitatea europeană în anii '20. Speranțe și iluzii*, București, Editura Militară, 2004, 420 p.) – a constituit inițial subiectul unui strălucit doctorat susținut cu *Magna cum laude* la Universitatea din București (2004).

Netăgăduit că, în funcție de materialele disponibile și de relevanța problemei investigate, autoarea nu s-a oprit întâmplător asupra raporturilor franco-

române în anii de grație 1935-1938, perioadă decisivă a istoriei diplomatice interbelice și, în ultimă instanță, pentru determinarea destinului însuși al României după 1939-1930.

În fapt, Georgiana-Margareta Scurtu, într-o amplă și consistentă introducere, în care stăruie asupra esenței aspectelor studiate și asupra istoriografiei existente, își motivează nepretențios preferințele: „După realizarea Marii Uniri din 1918, diplomația românească a devenit extrem de activă.

Întrucât Franța avusese un rol extrem de important la Conferința Păcii de la Paris din 1919 - 1920 și era vital interesată în păstrarea *statu-quo*-ului teritorial stabilit prin tratate, mulți lideri politici de la București au proclamat-o aliatul natural al României reîntregite. Orientarea spre Franța avea o veche tradiție, fiind bazată pe originea latină comună și pe cultura franceză a unei mari părți a elitei politice și diplomatice românești.

Istoria relațiilor româno-franceze a preocupat pe mulți istorici, care au stăruit în cercetările lor mai ales asupra perioadei moderne, marea majoritate înfățișând sprijinul acordat de Franța creării statului național și României moderne.

Lucrările privind evoluția acestor relații după 1918 s-au axat pe anii Conferinței de Pace de la Paris (1919-1920), încheierea tratatului între România și Franța, în iunie 1926, politica de securitate colectivă din anii 1934-1935.

Nu există însă o lucrare privind istoria diplomației care să trateze în mod special relațiile româno-franceze în perioada 1935-1938, respectiv, aceea cuprinsă între principalele crize internaționale declanșate în 1935 și cea a acordului de la München“ (p. 5). În funcție de obiectivele științifice asumate, monografia prezintă numeroase informații inedite, îmbină armonios analiza cu sinteza, fiind și bine compartimentată, ceea ce îngăduie cuprinderea tuturor capitolelor majore remarcate în evoluția relațiilor franco române în stadiul precizat:

I – Preliminariile (1918-1935);

II – Raporturile București – Paris în 1936-1938;

III – Relațiile româno-franceze confruntate cu marile „dosare“ ale perioadei, Münchenul și consecințele sale pentru politica Bucureștilor în context continental.

Concluziile, obiective și de esență, surprind componentele fundamentale ale faptelor și fenomenelor examinate (politico-diplomatice, sociale, militare, economice și culturale), ceea ce, în ultimă instanță, pune în evidență profesionalismul, originalitatea și calitățile construcției, una dintre acelea pe care cititorul în general, specialistul mai cu seamă, ar dori să le afle constant în biblioteci și librării.

13. PAUL GOMA

Săptămâna roșie (28 iunie - 3 iulie 1940) sau Basarabia și evreii.

Eseu. Varianta ianuarie 2007.

[*The Red Week (28th June – 3rd July 1940) or Bessarabia and the Jews.*

Essay. January 2007 Variant]

Bio-Bibliografie, ediția a 5-a

București, Editura Anamarol, 2007, 448 p.

Place ori, mai ales, nu place, dar, în Republica Literelor, Paul Goma este, demult, **UN NUME**. Ceea ce, n-avem ce face, dar nu mai trebuie s-o recunoască careva de la vreo Academie sau Universitate etc.

Au trecut, cum se știe, atâtea decenii de la alungarea lui Paul Goma din țară și de la apariția lui *Ostinato*, carte de căpătâi, urmată de altele aidoma, pentru care scriitorul a fost denumit un *Soljenițin român...* Similitudine care, schimbând ce-i de schimbat, s-a dovedit inspirată. Mai ales că exprima, în fond, o realitate, confirmată de întreaga operă a lui Paul Goma, îndeosebi romane, jurnale și eseuri. Avem mai cu seamă în vedere inimitabilele-i eseuri, în marea lor majoritate scrise în exil, dar de un mare-enorm curaj și profund-neaș românesc. Este sigur că tocmai aceasta îi deranjează pe criticii și demolatorii, deloc puțini, ai maestrului. Care, însă, și-a văzut de treabă, elaborând și difuzând, fie și *on-line*, o scriere după alta, care de care mai documentată și mai puțin ortodoxă, distinctă și opusă canoanelor falsei „societăți civile“, de la noi și de aiurea, de pretutindeni. Dar, iată, călcând aidoma pe urmele lui Alexandr Soljenițin – care, la un moment dat, a publicat un text fundamental și tulburător privind o problemă de istorie și de cultură, abordată de atâția și nereușită de vreunul, mă refer la clasică sinteză *Două secole împreună*, I-II, *Evrei și ruși, 1795-1972* (traducere, București, 2004, ediția originală – Moscova, 2002) (referitor la conținut și ecouri, cf. Viaceslav Samoșkin, în *Europa XXI – Românii între ruși și sovietici*, Iași, 2004-2005, pp. 387-396) –, Paul Goma, asemenea așadar autorului *Gulagului*, ne oferă o carte tratând în esență o chestiune similară și care s-a bucurat deja de cinci ediții în țară și de o a șasea pe Internet (vezi <http://paulgoma.free.fr>). Iar *Basarabia și evreii* a stârnit imediat – fără pic de exagerare – o veritabilă furtună, la București și Paris, la Londra și Tel Aviv, la Washington, Moscova și Chișinău. Și aceasta pentru că Paul Goma, un cunoscător profund al trecutului și realităților prezente în ținuturile natale basarabene, în temeiul unei documentații de excepție, exercițiu de durată și de preferință, magistral în folosirea condeiului și în pătrunderea sau judecarea faptelor, înainte de orice în ordinea lor strict cronologică și logică, s-a străduit și – culmea! – a reușit a restabili ADEVĂRUL. Ceea ce a oferit un nou prilej de gâlceavă, de astă-dată la nivel internațional.

De astă dată, cu *Săptămâna roșie*, după atâtea ediții în numai cinci ani (2003-2008), care au provocat atâtea vâlvă și au zdruncinat atâtea fotolii (inclusiv ale unor... savanți cocotați prin Academii!), Paul Goma poate fi declarat, necondiționat, **Învingător!** Întrucât, înainte de orice, el vine să confirme, în chip strălucit, una din maximele strălucitoare ale inegalabilului N. Iorga (1905), în sensul că: „*În cetatea dreptății tale poți fi ucis, înfrânt însă niciodată*“.

Fără îndoială, aici se impune precizarea că lucrarea lui Paul Goma, încununând contribuțiile solide anterioare (I. Scurtu, Florin Constantiniu, Ilie Manole, M. Pelin, Gh. Buzatu, A. Petrencu, Pavel Moraru, dar N. Iorga în rândul întâi, prin intervențiile sale de genul *De ce atâtea ură?*, toate fără egal și de imensă rezonanță în iulie-august 1940), nu face parte, evident, din categoria acelor care să fie... *povestite*. Este posibil, chiar recomandabil, în schimb, să rețin, și astfel voi proceda mai jos, spre informarea corectă a cititorului, **lista unor termeni și expresii esențiale**, singura în măsură a releva aria și natura investigației, semnificația și actualitatea ei: *Holocaust, Gulag, Industria Holocaustului, Holocaustul Negru și Holocaustul Roșu, holocaustologi, „Pogromul de la Iași“, „Trenurile morții“, „adevărul unic, imuabil“, negaționism și negaționiști, antiromânism, corectitudine politică și istorică, sionism și antisemitism, național și naționalism, falsificarea istoriei, masacre, teroarea roșie în Basarabia, Raportul Tismăneanu, goimi, înfometarea programată, Martiriul Basarabiei și Bucovinei – 1940-1941, „evreii vinovați de Holocaustul Roșu din România, inclusiv Basarabia, Bucovina de Nord, Herța (28 iunie 1940 – 1990) etc. etc.*

Din *Săptămâna Roșie* redescoperim istoria ascunsă, precum sumedenie de nume pe **listele negre**, dar și o „mică“ **listă roșie** = „a celor care, ni se destăinuie Paul Goma, mai ales prin cuvânt – cuvântări, laude la adresa URSS, condamnări ale «trecutului», directive, denunțuri – ne-au acuzat, agresat, terorizat decenii și decenii“, în traducere: Felix Aderca, Jean Ancel, Pavel Apostol, Camil Baltazar, Maria Banuș, Aurel Baranga, Radu Bogdan, Cristina și Mihail Boico, Savin Bratu, Marcel Breslașu, Silviu Brucan, Nina Cassian, Vera Călin, Ion Călugăru, Iosif Chișinevski, Pavel Cîmpeanu, Andrei Cornea, Paul Cornea, O. Crohmălniceanu, S. Damian, R. Feldman-Alexandru, Radu Ioanid, Alexandru și Radu Florian, Eugen Frunză, I. Ludo, Oscar Lemnar, Norman Manea, T. G. Maiorescu, Lilly Marcou, Al. Mirodan, Veronica Porumbacu, N. Moraru, V. Neuman, A. Oișteanu, Zigu Ornea, Ana Pauker, J. Perahim, Leonte Răutu, M. Roller, Valter Roman, Michael Shafir, Sorin Toma, I. Vitner, Leon Volovici, Ștefan Voicu, Geo Șerban, L. Tismăneanu, Ileana Vrancea, Ed. Reichman ș.a. Comentariile lui Paul Goma: „E frumoasă scurta, mult prea scurta **listă roșie** a mea? Nu, nici o listă nu poate fi frumoasă. **Denunțul**: un act odios, chiar atunci când era botezat «demascare», cu atât mai ticălos cu cât era redactat în taină și

anonim. Abominabile, criminale au fost **listele negre** alcătuite de evrei: acelea, spre deosebire de a mea, au fost **materializate cu începere de la 28 iunie 1940**, în Basarabia și în Bucovina de Nord, iar din 23 august 1944 în restul României – prin arestări, prin excluderi din cultură, din cărți, din locuințe, din viață...“ (p. 248). Pentru Paul Goma, intim legat de tema abordată rămâne Nicolae Iorga, istoricul nostru fără pereche pentru deceniile ce au fost și pentru veacurile ce or să fie, mai cu seamă pentru memorabilul **De ce atâta ură?** (în *Neamul Românesc*, 6. 7. 1940), din care extragem: „*Se adună și cresc văzând cu ochii documentele și materialele, actele oficiale și declarațiile luate sub jurământ. Înalți magistrați și bravi ofițeri care și-au riscat viața ca să apere cu puterile lor retragerea și exodul românilor [din Basarabia] au văzut cu ochii lor nenumărate acte de sălbăticie, uciderea nevinovaților, lovituri cu pietre și huiduieli. Toate aceste gesturi infame și criminale au fost comise de evreimea furioasă ale cărei valuri de ură s-au dezlănțuit ca sub o comandă nevăzută. De ce atâta ură? Așa ni se răsplătește bună-voința și toleranța noastră? Am acceptat acapararea și stăpânirea iudaică multe decenii și evreimea se răzbună în ceasurile grele pe care le trăim. Și de nicăiri o dezavuare, o rupere vehementă și publică de isprăvile bandelor ucigașe de sectanți și sanguinari [...] Românimea aceasta, de o bunătate prostească față de musafiri și jecmănitori, merita un tratament ceva mai omenos din partea evreimii care se lauda până ieri că are sentimente calde și frățești față de neamul nostru în nenorocire“ (pp. 232-233).*

Valoarea remarcabilă a *Săptămânii roșii* rezultă incontestabil din faptul că, începând de azi, beneficiem în sfârșit de o lucrare pe care nici o investigație serioasă a problemei nu o mai poate ignora. Ci, dimpotrivă, va trebui chiar să înceapă cu/de la această CARTE! Nu este deloc puțin; ci enorm, mai ales în istoriografie, unde demolările sunt frecvente și la modă, fiind vizate produsele facile. Nu însă și construcțiile solide, așa precum *Săptămâna roșie*, Carte care, prin calitățile-i intrinsece și prin valul resentimentelor stârnite, amenință să se instaleze, dacă nu cumva se află deja, în rândul *operelor clasice*!

14. MARUSIA CÎRSTEA

Atașajii militari români în Marea Britanie (1919-1939)

[*Romanian Military Attachés in the United Kingdom (1919-1939)*]

Craiova, Editura Universitaria, 2009, 400 p.

La numai câțiva ani după ce a valorificat cele mai semnificative și palpitate episoade *Din istoria relațiilor anglo-române (1936-1939)* (București, 2004), iar, mai recent, în colaborare, grandoarea și decadența *Europei în balanță (1919-1939)* (București, 2007), **Marusia Cîrstea** ne oferă acest temeinic volum. Bazat, după cum cititorul poate lesne constata, pe ample cercetări în bibliotecile și

arhivele din țară, al căror rezultat este sintetizat într-o densă contribuție istoriografică, cuprinzând patru capitole, succedate de o necesară bibliografie și, mai ales, de un bogat compartiment de anexe – în total 90 de documente inedite, unele de o valoare informativă și științifică indiscutabilă, fie numai dacă avem în vedere atât pe semnatarii probelor originale, cât și canalul sau epoca (Londra-București/1919-1939) în care acestea au circulat. Evident, a reconstitui trecutul prin prisma rapoartelor atașatilor militari, aflați mai totdeauna în postura îndreptățită de *secunzi* ai șefilor misiunilor diplomatice acreditate de București în diverse capitale, nu-i de fel o noutate. Nu prea demult, istoricul Alesandru Duțu și colaboratorii săi au colectat și editat mai multe tomuri acoperind perioada 1938-1944 (vezi *Atașatii militari transmit...*, I-IV, București, 2001-2004), în vreme ce numeroase studii și monografii n-au neglijat aportul diplomaților militari la deslușirea și rezolvarea problemelor interesând România și pe partenerii ei în condiții de pace sau de război. **Marusia Cîrstea** are în atenție – este adevărat – un singur post diplomatic, dar, fapt extrem de important, *nu unul oarecare, ci Londra*, capitala Marii Britanii și a unui Imperiu care, pentru anii desemnați (1919-1939), și nu numai, s-a dovedit a avea un rol hotărâtor în configurarea raporturilor internaționale, adeseori chiar în determinarea cursului istoriei europene și mondiale, într-un sens sau altul. În cazul în speță s-au relevat organizarea Lumii după conflictul general din 1914-1918, asigurarea echilibrului păcii și securității în anii '20-'30, iar, în final, derulările de forțe decisive, înseși preluțiile și declanșarea celui de-al doilea război mondial, și aceasta într-un context în care, forțând Germania lui Adolf Hitler să atace prematur Polonia la 1 septembrie 1939, cu perspectiva deschiderii obligatorii a unei bătălii pe două fronturi, premisă a eșecului final garantat din 1945 (?), cuvântul și demersurile Londrei s-au dovedit pur și simplu categorice.

Or, în primele două capitole ale prezentului volum, autoarea urmărește evoluțiile/involuțiile în speță la scară continentală, apoi la nivel bilateral anglo-român, pentru ca, în următoarele capitole, să pună în evidență aportul – așa cum și cât a fost – al atașatilor noștri militari, unul pozitiv și constructiv, determinat de câteva obiective majore, precum: consolidarea și salvagardarea României Mari, respingerea pericolelor reprezentate de tendințele și acțiunile revizioniste și lacome ale imperialismelor europene mari și mici, din nefericire, multe dintre ele, vecine ale țării noastre! **Marusia Cîrstea** consacră un întreg capitol, cum era și firesc, acelor dintre atașatii noștri militari la Londra care, după încetarea misiunii lor diplomatice, s-au impus, pe plan național și internațional, pe tărâmurile științific (generalul Radu R. Rosetti, devenit membru al Academiei Române) sau politico-militar (generalii Ion Antonescu, Constantin Sănătescu și N. Rădescu, deveniți prim-miniștri în 1940-1944, 1944 și, respectiv, 1944-1945). Dintre aceștia, Ion Antonescu a cumulat în 1940-1944 și funcțiile de Conducător al Statului ori Comandant de Căpetenie al Armatei în Războiul din Răsărit contra

URSS (1941-1944), iar N. Rădescu, după stabilirea în Occident (1946), s-a instalat la conducerea Exilului românesc anticomunist (1948-1953). De aceea, cu temei, pe aceștia **Marusia Cîrstea** îi plasează în numita *constelație a somităților*, dominată copios de personalitatea exemplară a Mareșalului Ion Antonescu. În privința acestuia, documentele vremii cuprinse în volum se dovedesc irefutabile. Așa precum aceste rânduri desprinse din „foaia calificativă“ privind activitatea colonelului Ion Antonescu ca atașat militar pe malurile Tamisei în 1922-1923: „*Colonelul Antonescu a făcut serviciul de Atașat Militar la Paris, de la 30 august 1922 la 1 iulie 1923, iar de la această dată a fost numit atașat militar la Londra. Ofițer de o capacitate militară incontestabilă de care a dat dovadă pe tot timpul războiului cât și cât timp a comandat Școala de Cavalerie de la Sibiu. Posedă calități remarcabile de caracter, hotărâre și inițiativă. Susține cu energie părerile sale pe care știe să le urmeze cu tenacitate, a fost apreciat în mod strălucit pentru toate serviciile care i s-au încredințat. Până în prezent fiind însărcinat la Paris, să lucreze cu guvernul francez, relativ la furniturile de material de război, nu a putut trimite rapoarte asupra armatei franceze, cred că lucrările sale vor fi în viitor tot atât de meritorii ca și în trecut. Are stagiul efectiv la trupă. Caracterizez pe Colonelul Antonescu că merită a înainta excepțional la gradul de General de Brigadă. Îl propun pentru comanda provizorie de brigadă*“ – conchide Comandantul Diviziei 2, colonel adjutant I. Florescu (anexa 32). Reținem, de asemenea, din „foaia calificativă“ pentru anii 1923-1924, semnată de același personaj, avansat în răstimp general, cum că „*Antonescu Ion îndeplinește funcțiunea de atașat militar la Londra și în Belgia. Ofițer de Stat Major eminent, a dat dovadă că posedă în cel mai înalt grad calitățile de caracter și capacitate cerute unui ofițer de Stat Major în campanie. Concepție sănătoasă, energie neobosită, hotărâre fermă și neinfluențabilă, curajul aprecierilor și gustul răspunderii. Toate aceste calități l-au pus în evidență pe timpul războiului și în situațiile cele mai grele. Are stagiul la trupă ca și comandant al școlii de cavalerie, după care a fost foarte bine apreciat. Ca atașat militar la Londra a întocmit o lucrare foarte interesantă și bine întocmită asupra situației politice și militare în Anglia. A ținut Marele Stat Major la curent cu toate informațiile ce posedă statul major englez asupra Rusiei, lucru care probează că are raporturi foarte bune cu comandamentul englez. Știrile ce a trimis au fost totdeauna exacte și adesea au dovedit neexactitatea altor surse mai apropiate*“ (anexa 33). Sau, în sfârșit, din „foaia“ pentru anii 1924-1925 se impun aceste considerații: „*Colonelul Antonescu Ion a continuat în funcțiunea de atașat militar la Londra și în cursul anului 1925. Trecutul acestui ofițer superior ilustrat prin atâtea acte de patriotism și de competență îl ilustrează ca pe un ofițer eminent, din toate punctele de vedere. Pregătirea lui superioară atât ca cultură generală cât și ca militară îi dă dreptul să aspire la cele mai înalte funcțiuni și grade în oștire. Caracterul său ferm, dublat de o voință neștrămutată în a face bine și o muncă*

fără preget, îi fac cinste nu numai lui dar și oștirii. În prezent îndeplinește funcția de atașat militar la Londra în continuare. Informațiile date de acest ofițer, dintr-un mediu atât de autorizat, au adus multe foloase și anume: în vremuri când multe din autoritățile noastre indicau un pericol iminent de atac din partea Sovietelor Colonelul Antonescu, la care s-au cerut informații, a restabilit la justa valoare aceste zgomote și născociri. Grație informațiilor sale telegrafice s-au evitat cheltuieli de milioane inutile. Dărilor de seamă trimise de acest ofițer au avut o valoare și o influență folositoare studiilor Marelui Stat Major. O logică ireproșabilă și o vedere clară a lucrurilor sunt fundamentul acestor dări de seamă... “ (anexa 34).

Faptele pilduitoare desprinse din lectura volumului nu pot trece, din nefericire, în penumbră ori în uitare pe cele dovedite, după ani și ani, inconvenabile și chiar catastrofale. Pe unele dintre ele, autoarea le-a depistat și luat în considerare. Așa, de exemplu, după cum s-a constatat, Bucureștii au trimis la Londra numai pe cei mai buni soli ai momentului, aceștia s-au remarcat prin cele mai bune rezultate, dar, finalmente, în 1939-1940, Marea Britanie nu a fost în măsură să-și respecte angajamentele asumate față de România prin celebrele „garanții“ din aprilie 1939. Nu se poate omite, considerăm, nici faptul că, ulterior misiunii lor la Londra, foștii noștri atașați militari, în condiții interne și externe complexe, n-au reușit să salveze nici măcar aparențele unor prietenii sincere și durabile. Întrucât, cu excepția relației Ion Antonescu – Radu R. Rosetti, raporturile între Mareșalul Antonescu și generalii Rădescu și Sănătescu s-au deteriorat continuu pe parcursul Războiului din Răsărit, cel din urmă raliindu-se complotiștilor care au înlăptuit lovitura de stat nenorocită de la 23 august 1944, care a inaugurat ocupația militară stalinistă completă și efectivă a României de către Kremlin. Și, mai mult decât atât, Constantin Sănătescu, cel dintâi prim-ministru al guvernelor din august-decembrie 1944, a suportat și inițiat „cooperarea“ cu ocupantul din Răsărit!

Dar, mai presus de orice, nu putem trece cu vederea că, la atâtea decenii după evenimentele evocate, unul dintre acestea s-a dovedit catastrofal și criminal în esență, cu efecte răvășitoare și lungi străbătătoare în timp, inclusiv pentru timpul prezent și pentru deceniile viitoare. În discuție se află faptul că Londra n-a răspuns deschiderilor, ofertelor, încrederilor și speranțelor Bucureștilor. Avem în vedere, mai precis, că, spre sfârșitul Războiului Mondial din 1939-1945, premierul britanic Winston S. Churchill a avansat (9 octombrie 1944) liderului comunist sovietic I. V. Stalin nenorocita propunere de-a se trece țările Europei Est-Centrale (inclusiv România, în proporție de 90% - 10%) sub dominația URSS, în schimbul predominanței Albionului în Grecia (90% - 10%)!

Procedând în acest mod, Churchill, celebrul lider anticomunist și organizator al „blocadei“ antisovietice de prin 1917-1922, a sfârșit jalnic, a trasat

Cortina de Fier în inima Europei, fiind, în ultimă instanță, pentru a salva interesele Imperiului Britanic, un propovăduitor, un „deschizător de drum“ expansiunii comuniste în Europa. Astfel, considerăm noi, se adevărea o dată în plus – dacă mai era necesar? – că bunele intenții și fapte ale liderilor Marilor Puteri pe scena relațiilor internaționale n-au ținut nicicând, nici în secolele XIX-XX, nici în prezent, de sentimente, ci de interesele aflate în joc!

Într-un asemenea context, cartea **Marusiei Cîrstea** se dovedește, cu atât mai mult, nu numai extrem de interesantă, ci și provocatoare, plină de învățăminte. Iată de ce, felicitând-o pe autoare, mă întreb și îl întreb pe cititor: Oare care autor nu și-ar dori așa ceva?

15. AURELIAN CHISTOL

*România în anii guvernării liberale
Gheorghe Tătărescu (1934-1937)
[Romania during the Liberal Government of
Gheorghe Tătărescu (1934-1937)]*

Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2007, 680 p.

În ultimii ani, după desființarea cenzurii politico-științifice și a controlului partidului totalitar în 1989-1990, dar și după „deschiderea arhivelor“ în toate fostele state comuniste, inclusiv ori – mai ales – în România, problemele istoriei veacului al XX-lea – așa după cum am mai relevat – s-au impus categoric atenției specialiștilor epocii contemporane, tot astfel după cum și interesului opiniei publice în genere, cititorului prețuitor al problemelor trecutului recent, național și universal. Consider că, sub acest aspect, volumul tânărului universitar piteștean **Aurelian Chistol** reprezintă, deopotrivă, nu numai un indiciu al tendințelor semnalate, dar și un impuls spre aprofundarea studiilor de specialitate în domeniu. Efortul autorului este cu totul remarcabil, el oferindu-ne, în baza unui text susținut și ca teză de doctorat, o contribuție de înaltă ținută științifică. Iar satisfacția este împlinită, mai ales că, după cum desprindem și din titlu, autorul se află printre istoricii care a abordat o problemă ce s-a aflat până acum îndeaproape în atenția specialiștilor, care i-au consacrat numeroase sinteze (inclusiv recentul tratat academic de *Istorie a Românilor*, vol. VIII, 2003) și monografii, volume de documente și bibliografii, studii etc. Pe deasupra, așa după cum observă autorul însuși în ampla și documentata *Introducere*, în fapt un studiu asupra stadiului problemei investigate și al bibliografiei existente, perioada abordată prezintă un netăgăduit interes științific: „Deceniul al IV-lea al veacului trecut constituie o etapă extrem de bogată în evenimente dintre cele mai contradictorii al cărei corolar l-a constituit tragica prăbușire teritorială din vara anului 1940. Suprapusă domniei regelui Carol al II-lea, respectiva perioadă a intrat în vizorul

cercetătorilor istoriei contemporane a României, generând apariția unor lucrări având conținuturi adesea antagonice, în funcție de constrângerile ideologice ale momentului în care erau elaborate. Fără a fi ignorată – observă, cu temei, autorul –, activitatea guvernamentală din perioada 1930-1940 a fost eclipsată de accentul pus pe evidențierea rolului regalității în viața statului... Chiar și după 1989... apreciem că istoriografia română a rămas tributară la capitolul abordării monografice a guvernărilor epocii respective“ (p. 15).

Desprindem, în context, că monografia în discuție, abordând un domeniu distinct – guvernarea Gh. Tătărescu – aceasta l-a obligat în chip special pe studios. Iată de ce trebuie să constatăm, dintru început și cu deosebită satisfacție, că dl. Aurelian Chistol s-a achitat admirabil de sarcinile științifice ce-i incumbau din aprofundarea subiectului ales, el oferindu-ne o monografie solidă și, dacă nu mă înșel, printre cele dintâi contribuții serioase existente în istoriografia noastră asupra temei respective. Ca trăsături de ansamblu, rețin că volumul examinat prezintă o multitudine de calități, mai precis: originalitatea demersului științific, întemeiat pe o vastă bibliografie și pe intense investigații (în anume privințe, exhaustive) în arhivele naționale; obiectivitatea și detașarea în expunerea și interpretarea faptelor și fenomenelor; sistematizarea și structurarea fericită a materialelor și materiei. Cu aplicație directă pe text, trebuie să insist, în primul rând, asupra judiciozității compartimentării materiei – șase capitole masive, încadrate de *Introducere* și *Concluzii*, succedate de *Bibliografie* și *Anexe*, cercetarea îmbrățișând aspectele fundamentale ale epocii anilor '30 ai veacului trecut, mai precis: I – *Preliminarii (1930-1934)*; II – *Inițiative guvernamentale în domeniile economic, fiscal, sanitar și social*; III – *Acțiuni ale autorităților vizând consolidarea edificiului nostru național*; IV – *Putere și opoziție în România anilor 1934-1937*; V – *Acțiuni ale diplomației românești (1934-1937)*; VI – *Colapsul sistemului politic tradițional (noiembrie – decembrie 1937)*. De reținut că fiecare dintre capitolele menționate este, la rândul lui, subdivizat în funcție de specificul problemei tratate. Pentru exemplificare, reținem din cap. V, consacrat diplomației României, următoarele compartimentări: 1) Contextul internațional; 2) România și Marile Puteri Occidentale (respectiv Franța, Marea Britanie și SUA); 3) Raporturile cu statele revizioniste din Europa est-centrală (respectiv Germania, Italia, URSS, Ungaria și Bulgaria); 4) România – promotoare a stabilității și securității regionale (sistemele Miciei Înțelegeri și Înțelegerii Balcanice, alianța cu Polonia). De o netăgăduită ținută și originalitate științifică se dovedesc amplele *Concluzii*, susținute, ca și întregul text, pe o solidă *Bibliografie*, la care ne-am referit deja. Reținem, o dată mai mult, că textul examinat este o solidă monografie, netăgăduit cea mai reușită consacrată până în prezent epocii și tematicii investigate. A fost motivul pentru care am recomandat cartea d-lui. Aurelian CHISTOL pentru unul din premiile Academiei Române.

16. MARCEL-DUMITRU CIUCĂ și colaboratori, eds.

*Stenogramele ședințelor Consiliului de Miniștri.
Guvernarea Ion Antonescu, I-XI, 1940-1944*
[*The Transcripts of the Meetings of the Chamber of Ministers.
The Ion Antonescu Government, I-XI, 1940-1944*]

București, Arhivele Naționale ale României, 2007-2008.

Fapt cu totul remarcabil, ceea ce prof. M. D. Ciucă și colaboratorii și-au propus din start (1997), ei au reușit după mai mulți ani: publicarea corpusului de stenograme ale ședințelor de cabinet dirijate de Ion sau Mihai Antonescu din perioada 7 septembrie 1940 - 21 iulie 1944. Editorii, după cum rezultă din indicarea consecventă a surselor de arhivă, au valorificat stenogramele aflate în dosarele reunind probele integrale, renunțându-se la datele desprinse din dosarele indicând (în rezumate mai mult ori mai puțin extinse) toate reuniunile de cabinet dintre 8 septembrie 1941 și 21 iulie 1944, mai puțin cele din 27 noiembrie 1940 și 23 august 1944 pentru care, din câte bine se știe, nu s-au întocmit dări de seamă oficiale.

Avem în vedere informațiile cuprinse în fondul Președinției Consiliului de Miniștri – Cabinetul Militar de la Arhivele Naționale ale României/Arhivele Istorice Centrale, București, dosarele 273/1944 și 274/1944, acoperind perioada 8 septembrie 1941 - 21 iulie 1944, în baza cărora putem conchide că, în cursul mandatului său (5 septembrie 1940 - 23 august 1944), Ion Antonescu și-a reunit colegii de cabinet în cel puțin 235 de ședințe, practic săptămânal.

În prezent, grație prof. M. D. Ciucă și colegilor săi, beneficiem, caz rar în istoriografia națională, de o ediție a pieselor identificate, tipărite integral și însoțite de ample și consistente comentarii, ca și de listele titularilor departamentelor și serviciilor centrale, de indici de nume și localități, absolut necesari în cazul acestei colecții însumând aproximativ 7 000 pagini tipărite. Profesionalismul editorilor, coordonați admirabil de prof. M. D. Ciucă, realizator și al altor prestigioase ediții de documente (ne referim, în prima ordine, la „procesele“ Mareșalului Ion Antonescu și liderului național Iuliu Maniu, ambele în câte trei volume), este în afară de discuție, astfel că, pentru una dintre cele mai interesante și controversate perioade ale trecutului nostru recent, apelul la această colecție monumentală devine **obligatoriu** în cazul oricărei investigații temeinice și pretențioase. Editorii și Arhivele Naționale ale României, care au girat colecția examinată, merită toate considerațiile și felicitările.

Date fiind proporțiile construcției, nu este cazul, aici, să stăruim în amănunt. Este mult mai important, apreciem, a reține de această dată că, prin prisma documentelor incluse în cele 11 volume, cititorul are surprinderea de-a

descoperi **un alt Antonescu** decât acela despre care i se vorbește, de regulă, în mass media ori de către o mulțime de specialiști, spre deosebire de imaginea-i integral denaturată sugerată de faimosul „proces al mării trădări naționale“ din 6-17 mai 1946 (cf. Gh. Buzatu și colaboratorii, *Procesul și execuția Mareșalului Ion Antonescu*, Alexandria, 2009) și, nu mai puțin, de armata de pseudo-istorici și falși analiști, români sau străini, care, cu diplomație și teamă, evazivi, defilează, de mai multe decenii, în spațiile pretențioase ale lui Clio.

În context, nenumărate situații și cifre vehiculate și reclamate drept **sigure** nu corespund ori sunt exact pe dos, iar unele personaje-cheie care au populat scena istorică în 1940-1944 din patrioți devin trădători și viceversa (?!), și aceasta potrivit surselor celor mai autorizate, șeful regimului și adjunctul său, motiv pentru care redescoperim, alături de N. Iorga, titan al istoriografiei mondiale din ultimele secole, că, în istoric, un fapt sau un individ nu sunt niciodată **definitiv** stabiliți sau încadrați, că, evident, **nu există adevăruri veșnice**. Situație în care, fără discuție, revine fiecărei generații datoria de a completa golurile constatate și de-a îmbogăți informațiile existente cunoscute.

Studiul *Stenogramelor...* reliefează, de asemenea, pe **Antonescu, omul** – personalitate de stat și europeană complexă, deosebit de inteligent și cunoscător profund al realităților vremii sale, militar de elită și patriot desăvârșit, neînduplecat cu alții dar și cu sine însuși, credincios până la exces cuvântului dat și tratatului semnat, neiertător față de trădători, fondator și apărător până la sacrificiul suprem al idealului României tuturor românilor.

Considerațiile expuse sumar atestă, o dată mai mult, semnificația majoră a apariției *Stenogramelor...* la nivelul de **eveniment editorial**.

Fără îndoială, nu putem încheia fără a reține – cu totul aleatoriu – câteva exemple din declarațiile și dezvăluirile lui Ion și Mihai Antonescu cuprinse în *Stenograme*, în fond, deși într-o formulă diferită, veritabile pagini dintr-o Cronică de război, declanșat și condus de către cel de-al III-lea Mareșal al României pentru reunirea tuturor românilor.

Așadar, la 17 septembrie 1940, în cea dintâi ședință guvernului Ion Antonescu – Horia Sima, primul ministru a precizat: „*Domnilor, fiind primul nostru Consiliu în noul regim, cerut și așteptat de țară, vă cer să vă uniți cu mine, ca Dumnezeu să binecuvânteze lucrările noastre de acum înainte. Sper că Dv., cu toții, v-ați pătruns de necesitatea, care este absolut imperioasă, ca în era nouă să începem cu oameni noi, cu mentalitate nouă, cu muncă fără preget și cu conștiința care să nu aibă nimic de reproșat. De acum înainte să nu mai așteptați de la mine sfaturi în această privință. Timpul vorbelor a trecut de mult. Timpul faptelor era așteptat, iarăși, de mult [...] Noi ne-am așezat pe Axa Roma-Berlin. Mergem sută la sută și cu cea mai mare cinste în această direcție. Am pornit așa,*

nu ne mai uităm la dreapta sau la stânga [...] Deci punctul nostru de reazem în afară este Axa; iar înăuntru, regimul național-legionar. O a doua chestiune: facem Statul cum dorim să-l facem. Nu există nici trădarea mea față de dl. Sima, nici a d-lui Sima față de mine. Acestea sunt prostii ale vieții omenești. Noi mergem în frăția cea mai deplină, pentru că toți suntem români, vrem binele acestei țări, vrem ordine. Și ordinea vrem s-o stabilim prin acest regim. Acest lucru l-am pus la punct cu dl. Sima. Nu este nici o diferență între noi în această privință... (Stenogramele ședințelor Consiliului de Miniștri. Guvernarea Ion Antonescu, I, București, 1997, p. 14, 56)“.

După numai câteva zile, la 21 septembrie 1940, același declara: „[...] Acum în privința vecinilor noștri, același principiu ! Aceasta nu însemnează că Generalul Antonescu a renunțat la România Mare. Generalul Antonescu luptă ca să reconstituie România Mare, dar n-o strigă la toate răspântiile de stradă, fiindcă ar fi ca pisica cu clopoței, care încearcă să prindă șoareci... Aș crea Statului riscuri foarte mari, într-un moment când este încă dezorganizat și are încă probleme politice și economice de rezolvat. Vasăzică, în această privință trebuie să fii prudent. Însă toate problemele în legătură cu granițele noastre, cu drepturile noastre, cu aspirațiile poporului român trebuie tratate de presa noastră și nu abandonate [...] Față de Axă, v-am spus: noi mergem 100% până la moarte alături de Axă. Ori triumfăm cu Axa, ori cădem cu Axa. Dacă vom cădea cu Axa, pe hartă nu vom dispărea, după cum nici Italia, nici Germania nu vor putea să dispară, o națiune constituind o realitate peste care nu se poate trece. Însă eu vreau să răstorn Arbitrajul de la Viena – fără să spun – și pregătesc campania pentru opinia publică mondială [...] Acum, ce atitudine trebuie să avem față de Axă, v-am spus: mergem 100%, până la moarte cu Axa. Și nici o atitudine dubioasă, care poate să ne slăbească poziția! ...” (ibidem, pp. 70-71). În ședința Consiliului de Miniștri din 27 noiembrie 1940, Conducătorul Statului s-a declarat neînduplecat: „Asasinatul de astă-noapte de la Jilava [26-27.XI.1940] este un act pe care îl reprob și nu pot admite să-mi mânjesc mâinile cu sânge, nu aceasta a fost și nu poate fi rezultatul străduințelor mele de a întrona Justiția în această nenorocită țară. Cei vinovați trebuie să fie dați imediat în judecată și Justiția să-și facă datoria...“ (ibidem, p. 523).

A doua zi, reunindu-i în sediul Președinției Consiliului de Miniștri pe toți comandanții marilor unități, Comandantul de Căpetenie al Armatei Române, a continuat pe aceeași temă și în același ton: „[...] În Consiliul de Miniștri de ieri, în acest loc, a fost o adevărată tragedie. Eram decis să abandonez postul de conducere a Statului. Numai dezastrul pe care-l întrevedeam pentru țară și insistențele colaboratorilor mei m-au oprit de la această hotărâre. Nu am nici o milă pentru acei care au fost victimele asasinatelor de ieri, pentru acei criminali printre care, spre marea mea durere, se găseau chiar militari, care ne-au omorât

*copii și tineretul plin de cele mai frumoase aspirații și năzuințe. Eu am însă sentimentul omeniei și al legalității și pentru aceasta am fost atât de zbuciumat și atât de hotărât să plec din capul unei mișcări, în sânul căreia s-au produs atât de grave acte de indisciplină. N-am plecat. Este ultima concesie pe care le-am mai făcut-o, rămânând ca, dacă vor mai continua, să adopt una din cele două atitudini posibile: – să lupt contra legionarilor; – sau să las țara în voia valurilor. Regretul meu este și mai mare, trebuind să constat că actul de răzbunare nu s-a limitat numai la deținuții politici aflați în închisoarea Jilava, ci au fost omorâți și D-nii Iorga și Madgearu. Am luat toate măsurile posibile ca să împiedic această odioasă crimă, dar spre amărăciunea mea am aflat prea târziu ca să mai pot face ceva pentru salvarea lor. Dacă aș fi cunoscut înainte de Consiliu această crimă, renunțam la ultima concesie făcută legionarilor [...] Lipsind din țară două săptămâni [pentru deplasările diplomatice la Roma și Berlin, în 12-18 și, respectiv, 20-25 XI 1940], la întoarcere legionarii m-au pus în fața unor fapte de toată gravitatea. Dacă Mișcarea nu înțelege că trebuie să înceteze imediat activitatea sa vinovată, voi trece la sancțiuni severe, așa cum am legiferat azi-noapte. Tocmai mie, care am avut cea mai mare repulsiune pentru mijloacele de constrângere violente, mi-a fost dat să introduc pedeapsa cu moartea. Voi executa în 24 ore pe oricine va omorî cu premeditare orice cetățean al țării. Voi da pedepse grele pentru toți acei care vor atenta la drepturile și libertățile cetățenești. Vă previn că, dacă nu voi găsi la legionari nici de data această înțelegere, voi face un guvern militar, fără legionari și la nevoie chiar împotriva legionarilor. Dacă nici în felul acesta nu voi reuși să înfrâng curentul anarhic și revoluționar care începe să bântuie țara, voi depune armele. Eu îmi voi fi făcut datoria. Aceasta este ceea ce aveam să vă aduc la cunoștință în urma celor petrecute. Gândiți-vă la răspunderea mea, la greutățile deosebit de grele pe care le-am moștenit și pătrunși de pericolul – intern și extern – care ne pândește, acordați-mi toată încrederea și, la nevoie, tot sprijinul Dvs. dacă vreți ca România să nu dispară ca țară liberă de pe harta Europei. Alegeți din ceea ce v-am spus numai ceea ce credeți. V-am arătat profesiunea de credință a unui om cu sarcini și răspunderi enorme pe care înțelege să le poarte până la capăt [...]” (apud Gh. Buzatu și colaboratorii, *Pace și război, 1940 – 1944. Jurnalul Mareșalului Ion Antonescu*, I, Iași, Editura Demiurg, 2008, pp. 373-374).*

În ceea ce-l privește pe Mihai Antonescu, omul nr. 2 al regimului din 1940-1941, acesta n-a ezitat la 8 iulie 1941 să declare, în reuniunea Consiliului de Miniștri pe care o prezida: „[...] Cu riscul de a nu fi înțeles de unii tradiționaliști care mai pot fi între Dvs., eu sunt pentru migrațiunea forțată a întregului element evreiesc din Basarabia și Bucovina, care trebuie zvârlit peste graniță. De asemenea, sunt pentru migrațiunea forțată a elementului ucrainean, care nu are ce căuta aici în momentul acesta. Sunt pentru revizuirea totală în ce privește proprietatea, precum și în ce privește organizarea producției și disciplina

muncii. Numai pe acesta baze putem scăpa națiunea noastră de fenomene de infiltrație străină și de descompunerea care ne-a dus o dată la prăbușirea granițelor. Esențialul este să câștigăm pacea și pacea n-o putem câștiga decât procedând astfel. Îmi este indiferent dacă în istorie vom intra ca barbari. Imperiul Roman a făcut o serie de acte de barbarie față de orizontul contemporan și a fost totuși cel mai vast și mai mareș așezământ politic. Nu știu peste câte veacuri Neamul Românesc se va mai întâlni cu libertatea de acțiune totală, cu posibilitatea de purificare etnică și revizuirea națională, pe care atâtea veacuri au prăbușit-o printr-o serie de infiltrațiuni...“ (Stenogramele..., IV, p. 57)

La 10 ianuarie 1942, întrunindu-și Consiliul Economic de Cooperare, Mareșalul Antonescu și-a avertizat colaboratorii să trateze cu realism și curaj pretențiile „ambasadorului economic“ de moment al Reichului nazist la București, Hermann Neubacher, întrucât: „[...] *Eu i-am spus d-lui Neubacher – și nu este un cuvânt aruncat ușor – fiind de față și ministrul Germaniei [Manfred von Killinger]: «Nu stau la locul acesta, să fiu Conducător de Stat, ca să execut dispozițiile altora. Mai bine să vină altul». I-am dat avertismentul cel mai grav pe care îl poate da cineva. Trebuie însă să fiu secondat de toată lumea. Ceea ce spun eu, trebuie executat, fiindcă eu sunt responsabil de politica acestui Stat. Nu se salvează un Stat cu plecăriuni, ca pe timpul turcilor și fanarioșilor; un Stat se salvează cu mândrie, cu apărarea drepturilor lui și prin forța lui [...] Vă rog să credeți că, dacă aș avea siguranța că dau Țara pe mâinile unui om mai energic și mai priceput decât mine, n-aș sta nici o secundă la îndoială s-o fac, fiindcă eu nu sunt legat de nici o vanitate. Toată ziua sunt în luptă cu greutățile de felul acesta, care mă pun în situația să nu pot să guvernez țara. N-o pot spune, din cauza servitușilor pe care le-au lăsat predecesorii mei“ (Stenogramele..., V, p. 572, 575, 591).*

Iar apoi, la 4 februarie 1942, Mareșalul revenea în reuniunea guvernului pe tema relațiilor economice româno-germane: „...*Trupele germane din România primesc din ceea ce trebuie să le dăm noi. Mai întâi, n-am fost obligat să dau nimic [...] Eu dau, dar trebuie să dau executând condițiunile care trebuiesc executate. Servituși pentru neamul românesc nu mai trebuiesc. Să vină alții. Eu nu creez servituși neamului meu“ (Stenogramele..., VI, p. 41).*

Relativ la politica Ministerului Culturii și al Cultelor, la 3 martie 1942, Antonescu a observat: „...*Profit de această ocazie ca să atrag atenția tuturor în privința acestei plăgi, a acestor comisii [constituite de Ministerul Culturii și al Cultelor], care pompează și nu fac nici o treabă. Comisiile sunt făcute ca să difuzeze răspunderile. Când cineva nu vrea să-și ia răspunderea, face o comisie [...] Eu lucrez aici, cu toată răspunderea pe care o am în Stat, fără nici o comisie...“ (Stenogramele..., VI, p. 223, 251). La 27 martie 1942, la reuniunea Consiliului de Miniștri cu Guvernatorii provinciilor eliberate din Răsărit,*

Mareșalul și-a îndemnat colaboratorii: „...*Vedeți și Dvs.: suntem sau nu într-o casă de nebuni? Se hotărăște un lucru și, după ce trec luni de zile, aruncă vina unul pe altul și acum eu am ieșit marele vinovat [...] Păcat că nu s-a inventat mașina care să înregistreze câtă cheltuială de energie inutilă s-a făcut pentru rezolvarea unui lucru și atâția oameni așteaptă ca să se rezolve o problemă simplă. Vodă zice da! Hâncu zice ba!*“ (Stenogramele..., VI, p. 391).

Revenim la Mihai Antonescu, care, în ședința din 29 mai 1942 a Consiliului, a dezvăluit: „[...] *Am atras atenția, cu acest prilej [în noiembrie 1941], și Führerului Adolf Hitler și d-lui von Ribbentrop și Mareșalului Goering și tuturor miniștrilor sau demnitarilor germani, cu care am avut prilejul să vorbesc, asupra imposibilității de a accepta actul de la Viena ca o formulă politică definitivă și de a tolera ca vexațiunile drepturilor și onoarei românești să continue prin politica pe care o practică Guvernul ungar față de populația românească din Transilvania de Nord [...] N-am obiceiul să-mi mărturisesc trufaș judecăți despre mine și nu știu dacă vreodată strădania aceasta de doi ani lângă Mareșalul Antonescu și împrejurările tragice din 1940 și mai târziu vor ajunge să fie ceva pentru viața mea și în proprii mei ochi, dar sunt mândru de a fi purtat răspunderea în problemele Transilvaniei din 1940 și până azi și nu mă tem de judecata aspră a istoriei în ce privește apărarea mândriei românești și a drepturilor noastre în această perioadă. Atunci când se va citi textul memorandumului remis Führerului Adolf Hitler chiar la începutul acestui an, ca și toată acțiunea diplomatică, notele și scrisorile remise d-lui von Ribbentrop, se va vedea, nădăjduiesc, cel puțin de transilvăneni, că n-am făcut nici un act de trădare, nici de uitare, nici [un act de trădare] al onoarei, nici al drepturilor noastre, al liniștei și drepturilor transilvănenilor noștri. Aceasta am voit să vă mărturisesc, ca să înțelegeți de ce intrăm într-un nou popas și trebuie să pornim la o altă acțiune în apărarea drepturilor noastre. Mi-am făcut datoria...*“ (Stenogramele..., vol. VII, pp. 249-251). Același, într-un expozeu remarcabil, susținut la 25 iunie 1942 în fața tuturor membrilor guvernului, elogiât fiind de prof. I. Petrovici, membru al Academiei Române, a precizat finalmente, aprobat de asistență, cum că: „*Am convingerea nezdruincinată că, în ceasul acesta, poporul român nu se poate apăra decât prin politica pe care o face, și vă spun cu aceeași convingere: sau Neamului Românesc, după atâtea secole, i se face dreptate, și în Sud-Estul Europei se vor așeza liniștea și ordinea, sau Neamului Românesc i se vor disprețui drepturile, și, în acest caz, indiferent de cine o va stăpâni, în acest colț al continentului vor fi întotdeauna un alt război și o altă frământare*“ (Stenogramele..., VII, pp. 431-432).

Din stenograma ședinței de guvern din 21 iulie 1944, aflăm, în sfârșit, opiniile Mareșalului Antonescu relativ la atentatul contra lui A. Hitler din ajun și la consecințele lui pentru desfășurarea în continuare a ostilităților, în general, și în

special de către România: „[...] Pentru noi, chestiunea are un aspect destul de grav, pentru că credința [convingerea] mea este că singura forță în Europa care era și este capabilă să mai țină ordine în acest Continent este tot forța germană. În ziua când forțele militare germane se vor prăbuși și vor antrena în această prăbușire întreaga prăbușire socială și militară a Germaniei, atunci toată Europa va cădea în anarhie. Nu văd posibilitatea din partea americanilor și, în special, a englezilor ca să mențină și să salveze Europa de la anarhie, de aceea, domnilor, interesul nostru politic și militar este ca Germania să nu se prăbușească. Totuși, ca Conducător răspunzător al Statului, am datoria să vă aduc la cunoștință gravitatea situației [...] Pentru că nu pot să-mi asum singur răspunderea în fața Istoriei, am hotărât ca săptămâna viitoare să convoc pe toți cei care sunt calificați să-și spună cuvântul lor, în ceea ce privește atitudinea pe care trebuie s-o luăm. Am rugat pe D-l Mihai Antonescu ca să convoace pe șefii Bisericii, pe șefii Armatei, pe conducătorii Universității, pentru ca să-i orientăm în acțiunea noastră de până acum și să vedem cum văd ei problemele Neamului Românesc, pentru ca în cadrul acestei consfătuiri românești, pe care o vom avea, să vedem la ce soluție putem ajunge în ceea ce privește menținerea unității noastre [...] Trăim o perioadă de criză [...] Neamul Românesc nu poate dispărea, pentru că el reprezintă o realitate politică, o realitate etnică, o realitate militară și o realitate economică, deci face o funcție europeană. Deci nu va dispărea. Vom lupta înainte, în condițiunile care se vor crea, pentru a salva ființa Neamului nostru. Aceasta era ceea ce am vrut să vă aduc la cunoștință“ (Stenogramele..., XI, pp. 511-513; vezi și Arhivele Naționale ale României/Arhivele Istorice Centrale, fond PCM – CM, dosar 274/1944, f. 55 verso)

Nu mai insistăm, desigur, asupra motivelor pentru care trebuie să ne oprim aici.

17. MIRCEA VÂLCU-MEHEDIŢI

Dezvăluiri: Fața necunoscută a Istoriei României, volumele 1-17
[Disclosure: The Unknown Face of Romania's History, volumes 1-17]

București, Editura Mircea Vâlcu-Mehedinți, 2008.

După o muncă intensă și migăloasă, vreme de peste 15 ani, Mircea Vâlcu-Mehedinți, de profesie militar, ne pune la dispoziție o colecție de documente în majoritatea lor copleșitoare, inedite și în atingere cu istoria noastră modernă și îndeosebi contemporană. Fapta editorului, în mod sigur una exemplară, nu poate afla, oricum, cuvintele noastre cele mai potrivite pentru a o evidenția.

Să avem în vedere că editorul a lansat simultan 17 volume, care, netăgăduit, vor fi urmate de altele, fiecare cuprinzând aproximativ 150-200 pagini,

precedate constant de o listă a abrevierilor și de un text (adeseori, ușor modificat, dar și complet, vols. 14, 17) de la un volum la altul, intitulat constant *În loc de prefață*, pentru ca, mai mult decât sigur (?), în final să ni se ofere și un indice general.

De fiecare dată, editorul, explicându-se, ne asigură că: „*Spre deosebire de istorici, care interpretează faptele culese din documentele vremii, în această lucrare [Dezvăluiri...], documentele de arhivă, pe care le public, nu vor fi comentate (interpretate). Voi interveni numai pentru explicitarea documentelor ce succed. Așadar, las cititorului libertatea de a analiza, după propriu-i discernământ, documentele respective. Majoritatea documentelor sunt culese din fondurile [de la Arhivele Naționale ale României, Direcția Arhivei Istorice Centrale] Direcția Poliției și Siguranței Generale, Președinția Consiliului de Miniștri – Serviciul Special de Informații, Corpul detectivilor, Ministerul de Interne, Direcția Generală a Poliției, Casa Regală, Monitorul Oficial*“ (vol. 1, p. 7).

De asemenea, reținem în chip special că găsim foarte importante și binevenite precizările editorului, cu trimitere la documentele provenind cu predilecție din laboratoarele Serviciilor Secrete al Bucureștilor, în sensul că „*funcționarii de siguranță erau obligați să raporteze ceea ce au constatat la «obiectivul» încredințat lor spre supraveghere. Acest deziderat constituie și astăzi – ca de totdeauna, exceptând perioada din țara noastră între anii 1946 și 1990 – legea strictă a oricărui organ de spionaj sau contraspionaj din lume. Informație corectă înseamnă putere. Statul care nu stăpânește informația este un stat mort. Având o informație nealterată de subiectivism, conducerea statului poate lua măsurile de rigoare (măsuri de apărare sau contraatac). Această regulă este valabilă atât pe timp de pace, cât și în război – fie el rece sau cald. De aceea, am ales o cale de cunoaștere a adevărului nud, publicarea unor documente esențiale din respectivele fonduri de arhivă*“ (ibidem, p. 8).

Nu avem altfel cum releva valoarea excepțională a rezultatelor activității d-lui Mircea Vâlcu-Mehedinți, care ne oferă un veritabil *corpus de documente*, decât punând la dispoziția cititorului interesat lista completă a materiei volumelor prezentate:

1. *Antonescu. Guvernarea sa. Memoria istoriei (Inedit);*
2. *Basarabia – Bucovina. Memoria istoriei (Inedit);*
3. *Regele. Memoria istoriei (Inedit);*
4. *Cadrilaterul. Politica Bulgariei față de România. Otomanii. Memoria istoriei (Inedit);*
5. *Anarhismul. Socialismul. Memoria istoriei (Inedit);*

6. *Naționalism–Patriotism. Mișcarea studențească. Memoria istoriei (Inedit);*
7. – *Câteva cuvinte despre Masonerie. Memoria istoriei (Inedit);*
8. – *Ardealul – pământ strămoșesc. Politica Ungariei iredentiste (1898-1940). Memoria istoriei (Inedit);*
9. – *Rușii. Sovietele. Rutenii. Ciangăii. Albanezii. Refugiații armeni. Organizația armeană. Țigani. Memoria istoriei (Inedit);*
10. – *Activitatea Austro-Ungariei față de România. Minoritarii germani. Sașii. Șvabii. Armata Germană în România. Memoria istoriei (Inedit);*
11. – *Armata. Veteranii. Siguranța Statului. Poliția. Jandarmeria. Memoria istoriei (Inedit);*
12. – *Partidele politice. Memoria istoriei (Inedit);*
13. – *Starea administrativă și de spirit a populației. Crucea Roșie. Biserica. Memoria istoriei (Inedit);*
14. – *Ardealul – Prigoana Românilor – Holocaust (1940-1947). Memoria istoriei (Inedit);*
15. – *Aromânii (Macedo-Românii). Memoria istorie (Inedit);*
16. – *Legionarii. Memoria istoriei (Inedit);*
17. – *Situația evreiască. Memoria istoriei (Inedit).*

Editorul, cum am precizat, intervine arareori, dar, de câte ori o face, se pronunță decisiv, așa precum în prefața volumului 14: „**Noi [românii] nu cunoaștem răz bunare, pentru că așa ne este firea. Noi iertăm, dar nu uităm! Ne este interzis să uităm! Ar fi o blasfemie! România nu a săvârșit vreun genocid, ci împotriva dacoromânității s-a consumat, de milenii, metodic, un genocid. Un adevărat dacoromânocid a atins paroxismul în perioada regimul Pauker (1945-1954), fiind nevoiți să ne apărăm ființa, neamul, drepturile și libertățile noastre strămoșești, organizându-ne rezistența armată în munți. Și nici o putere străină, așa-zis democratică, occidentală, nu ne-a ajutat. Am fost lăsați în părăsire [...]** Trebuie să arătăm lumii adevărul istoric. Aceasta este demnitatea noastră!” (p. 9).

Semnalăm, în sfârșit, că în cazul volumului 17. – **Situația evreiască**, prefața poartă un titlu mai mult decât sugestiv: *Preludiu. Facerea de bine...*, incluzând, în chip nimerit, inegalabila și nemuritoare **Doină** eminesciană (pp. 7-10).

Indiscutabil, colecția lansată de d-l Mircea Vâlcu-Mehedinți, exemplu remarcabil de dăruire și de sacrificiu, de profesionalism și de curaj, se înscrie în rândul evenimentelor editoriale, care – la rândul lor – rămân veritabilele borne de referință ale unei istoriografii.